

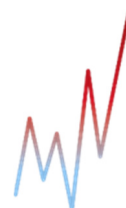
Genderová (ne)rovnost v českých klimatických politikách: propojování opatření v době zelené a společenské transformace

Romana Březovská, Adéla Syslová

KLIMATICKÝ PAPER Č.18

British Embassy
Prague

OBSAH

Doporučení	2
Úvod	4
1. Používané termíny a intersekcionalní přístup	5
2. Genderová (ne)rovnost v současných klimatických politikách	8
3. Přenos teorie do praxe	21
4. Genderová (ne)rovnost a klimatické ambice za hranicemi ČR	42
Závěr	44
Příloha - Seznam a popis případových studií	45

Shrnutí

Cílem tohoto policy paperu je zkoumat propojení problematiky změny klimatu s otázkou genderové rovnosti, a to v souvislosti s nutností tvořit transformační politiky, které mohou v souladu s mezinárodními závazky citlivě a efektivně řešit mitigaci změny klimatu a adaptaci s ohledem na postavení a akceschopnost žen ve společnosti. První část paperu se zaměřuje na příklady začlenění otázky genderu do tří klimaticky relevantních institucí s ohledem na poslední vývoj. Konkrétně se jedná o Rámcovou úmluvu OSN o změně klimatu a Pařížskou dohodu, Evropskou unii a Zelenou dohodu pro Evropu a tematicky relevantní správu ČR s důrazem na spravedlivou transformaci. Ukazuje se, že v žádném z českých stěžejních klimatických dokumentů není kladen důraz na symbiózu mezi diskutovanými problematikami (genderovou nerovností a klimatickou krizí), přičemž Česku se dlouhodobě nedaří ani jednu z těchto vzájemně se prolínajících výzev řešit. Druhá část policy paperu se zaměřuje na přenos konceptů, jakými jsou například spravedlivá odolnost či distributivní a procesní spravedlnost, do praxe. Důraz je kladen na oblasti adaptace na změnu klimatu, mitigaci v kontextu mobility, energetickou transformaci a participaci. S ohledem na dostupná data, příklady ze zahraničí i na logiku procesů spojených se změnou klimatu přibližuje paper roli genderových nerovností v těchto oblastech. Důležitým zjištěním je, že v kontextu klimatických politik se genderové nerovnosti musí nejen snižovat, ale především je nutné předcházet jejich nezamýšlenému prohlubování. Třetí část krátce shrnuje možnosti, jak lze efektivně provázat politiky zaměřené na změnu klimatu a na genderovou rovnost i za hranicemi státu.

Summary

The aim of this paper is to analyse links between climate change and gender equality, particularly in the context of developing transformative policies that can sensitively and effectively address climate change mitigation and adaptation, taking into account the status and capacities of women in society. The first part of the paper focuses on examples of gender mainstreaming in three climate-relevant institutions and their recent developments. Specifically, these are the UN Framework Convention on Climate Change and the Paris Agreement, the European Union and the European Green Deal, and the thematically relevant administration of the Czech Republic with an emphasis on just transition. It appears that none of the Czech key climate documents emphasizes the symbiosis between the issues discussed (climate crisis and gender inequality), while at the same time Czechia is continuously failing to address either of these intertwined challenges. The second part of the policy paper focuses on putting concepts such as just resilience or distributive and procedural justice into practice. Emphasis is placed on the following areas: adaptation to climate change and mitigation in the context of mobility, energy transformation and participation. Given the available data, examples from abroad and the logic of climate change processes, the paper outlines the role of gender inequalities in these areas. An important finding is that in the context of climate policies, gender inequalities must not only be reduced, but above all it is necessary to prevent their unintended deepening. The third part briefly summarizes the possibilities of how policies aimed at climate change and gender equality can effectively strengthen each other beyond national borders.

Doporučení

Vládě a resortům

- Důkladně a systematicky využívat nástroje, které již existují a jejichž implementace povede k senzibilizaci správy na problematiku genderové nerovnosti. Nedostatečně využívaným nástrojem je dnes GIA (gender impact assessment), hodnocení dopadů na genderovou rovnost při přípravě materiálů předkládaných vládě.
- Zavést mechanismy ověření férovosti (tzv. fairness check) zajišťujících inkluzivitu adaptačních a mitigačních opatření a strategií a zamezujících potenciální maladaptaci či malmitigaci.
- Tvořit podkladové analýzy detailně přibližující vazbu mezi změnou klimatu a genderovými nerovnostmi, zejména v kontextu transformace uhelných regionů, kvality života, ekonomických příležitostí a charakteru současných a budoucích pracovních míst apod.
- Podporovat genderovou rovnost formou reflexe zastoupení v delegacích, identifikace a využití právních, ekonomických a finančních nástrojů, sdílení know-how, kultivace principu rovnosti v českém prostředí obecně (v oblasti účasti na rozhodování, spravedlivé transformaci, městského plánování, dopravy, vědy a výzkumu ad.).
- Zohlednit genderové aspekty problematiky energetické chudoby, například ve spojitosti s poradenstvím, informovaností o možnostech finanční podpory a destigmatizací pomoci.

Ministerstvu životního prostředí

- Jmenovat národní kontaktní osoby pro gender a změnu klimatu v rámci UNFCCC a Pařížské dohody a soustavně využívat přínosů této funkce pro účely začleňování genderové rovnosti do českých a unijních klimatických politik.

Ministerstvu zahraničních věcí

- Využít spolupráce mezi CZ PRES a SE PRES v oblasti genderově citlivých až genderově transformačních procesů, politik i postupů, a to na úrovni měst i mezinárodní (rozvojové) spolupráce.
- Důkladně a systematicky začleňovat problematiku klimatu a genderové rovnosti v rámci přípravy, implementace, evaluace a reportingu rozvojových projektů a přispívat do mezinárodních fondů zaměřených na klima a gender v rámci ODA.

Městům a krajům

- Podporovat inovativní přístupů měst tvořících genderově transformativní klimatické politiky, například v oblasti dopravy nebo rozpočtu města (tzv. gender budgeting).

- Podporovat genderovou vyváženost v participativním rozhodování o budoucnosti uhelných regionů nebo měst např. formou organizace a financování občanských panelů, které přímo reflektují rozmanitost obyvatel dané oblasti (pohlaví, věk, etnicita, dosažené vzdělání).

Všem relevantním aktérům

- Podporovat zapojení žen do debat a veřejných projednání a zároveň omezovat situace, kdy ve veřejném prostoru vystupují a jsou reprezentováni pouze muži (např. v tzv. manelech).
- Budovat kapacity v oblasti genderové rovnosti a aktivně systematicky podporovat větší účast žen a marginalizovaných skupin na rozhodovacích procesech, na pracovním trhu a ve vědeckých týmech, a to ve všech oblastech (sociální politika, vzdělávání, práce s předsudky, participace apod.), například cílenými informačními kampaněmi nebo systémovou podporou.

Úvod

Ve stínu ruské agrese a potřeby urychlené dekarbonizace se na úrovni EU i členských států projednávají možnosti odklonu od fosilních paliv v dosud nevídané rychlosti. Ve snaze přetavit bezpečnostní krizi a geopolitické tření do příležitosti je ambiciózní cíl Evropské unie stát se do roku 2050 klimaticky neutrálním kontinentem doplňovaný dalšími plány, jak urychlit přechod na čistou energii a zajistit si strategickou nezávislost. Zároveň na potřebu urychlené a společensky citlivé globální dekarbonizace a na posílení klimatické odolnosti vůči rizikům (kaskádových dopadů) změny klimatu dlouhodobě upozorňuje Mezivládní panel OSN pro změnu klimatu (IPCC).¹ Prostřednictvím vědeckých faktů pravidelně apeluje na státy, aby nehledě na aktuální podobu (zdravotnické, energetické, bezpečnostní) krize neopomíjely zmírňování stále se zintenzivňující krize klimatické.

Hlubková dekarbonizace, na níž se shodlo mezinárodní společenství, není oddělena od chodu společnosti, ba právě naopak. Jak je například deklarované v Zelené dohodě pro Evropu, dekarbonizace vyžaduje stále více skloňovanou transformaci společnosti, která se však zatím spíše diskutuje na odborných fórech, než přetavuje do praxe. Do popředí se tak dostávají nové koncepty a problematiky, zároveň ale přetrvávají dlouhodobé výzvy, na něž jsme dosud nebyli schopni nalézt odpověď. Jednou z těchto výzev je genderová nerovnost – problematika, která v kontextu dopadů a řešení klimatické krize není omezená jenom na území rozvojových států.²

Cílem tohoto policy paperu je přispět do diskuse propojením problematiky změny klimatu s otázkou genderové rovnosti, a to v souvislosti s nutností tvořit transformační politiky, které mohou v souladu s mezinárodními závazky citlivě a efektivně řešit mitigaci změny klimatu a adaptaci s ohledem na postavení a akceschopnost žen ve společnosti. „Česká republika je ve srovnání s EU na pomyslném začátku cesty za genderovou rovností“³ a na žebříčcích hodnotících úroveň rovnosti žen a mužů se nadále umísťuje ve spodních příčkách.⁴ Zároveň Česko nemá vlastní cíl klimatické neutrality ani dlouhodobou strategii snižování emisí skleníkových plynů v souladu s evropskou legislativou. Je proto nejvyšší čas zabývat se řešeními, které staví na synergiích mezi tématy a které překlenou silové myšlení a přetváří zajetá uvažování v kolejích resortismu. Naopak je potřeba v probíhající transformaci a adaptaci na změnu klimatu brát ohledy na existující problémy, v tomto

¹ Webové stránky IPCC: <https://www.ipcc.ch>.

² (Klimatická) odolnost populace se odvíjí od kulturních i socioekonomických provazeb. Klimatické číslo časopisu *The Economist* z března 2022 se ptá, zda je změna klimatu genderovou problematikou, přičemž uvádí příklady, kdy jsou dopady změny klimatu i samotnými klimatickými politikami více zasaženy ženy a kdy muži. Vyšší úmrtnost mužů byla například zaznamenána v Austrálii, a to v důsledku požárů a záplav nebo také sebevražd v reakci na neúrodu způsobenou suchem. Ženy jsou častěji vystaveny rizikům plynoucích z extrémních meteorologických jevů nebo infekčních nemocí. Viz Brahic, C. *The Climate Issue*. *The Economist* (2022), <https://view.economist.com/?qs=b901c54536a93619ddod306fad1b6206bb24ac63e069dd7ce3bfb2f31306802d63dd1a37294344dco2e5fdo9a2ooba2011699be7c231efda61fd7f38ea6c5ebae9206d81ab13e55deeda44c495609e6f>.

³ Ministerstvo životního prostředí ČR. Zpráva o kvalitě života a udržitelnosti: Vyhodnocení naplňování Strategického rámce Česká republika 2030, https://www.cr2030.cz/zavazky/wp-content/uploads/sites/4/2021/01/IIIId_materi%C3%A1l_Zpr%C3%A1va-o-kvalit%C4%9B-%C5%BEivota-a-udr%C5%BEitelnosti_%C4%8D%C3%A1st_1.pdf.

⁴ Za rok 2021 se například Česko umístilo na škále Gender Equality Index na šestém místě od konce před Polskem, Slovenskem, Rumunskem, Maďarskem a Řeckem. Nejdramatičtější nerovnost je v oblasti rozhodovacích pozic, kdy je Česko hodnoceno výrazně pod průměrem EU v podílu počtu žen jako ministryň (29 %), členek parlamentu (20 %), členek regionálních shromáždění (21 %), členek správních rad největších společností, dozorčích rad nebo představenstva (18 %) nebo členek správní rady České národní banky (0 %), členek představenstva veřejnoprávních vysílacích organizací (14 %) či členek představenstva organizací financujících výzkum (20 %). Viz <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/domain/power/CZ>.

případě na genderové nerovnosti, na možnosti, jak tyto nerovnosti pomocí průřezových klimatických politik vyrovnávat a jak se vyvarovat takových kroků, které současné rozdíly prohlubují a klimatické politiky činí méně účinnými.

Provázanost problematiky měnícího se (politického) klimatu a genderu je analyzovaná v kontextu rozvojových států, značně méně však na území států rozvinutých. Záměrem tohoto policy paperu je proto otevření diskuse na toto téma právě na půdě České republiky i v souvislosti s relevantní a aktuální otázkou spravedlivé transformace. Již dnes vidíme potřebu řešit sociální dopady například legislativního balíčku Fit for 55, který má vést státy EU ke snížení emisí skleníkových plynů do roku 2030 o 55 % oproti roku 1990. Jak ale komplexně provázat přechod na klimaticky neutrální model fungování a klimatickou odolnost se spravedlivou transformací a spravedlivou odolností zůstává otázkou.

Struktura policy paperu je následující: První část textu se zaměřuje na provázku klimatických politik s otázkou genderové rovnosti na úrovni globální (v kontextu UNFCCC a Pařížské dohody), evropské (v souvislosti se Zelenou dohodou pro Evropu) a národní (s důrazem na spravedlivou transformaci). Druhá část dokumentu se věnuje příkladům genderově citlivé politiky v několika vybraných oblastech. Konkrétně se jedná o oblast adaptace na změnu klimatu, mitigace (v oblasti dopravy), spravedlivé transformace, participace (zejména na rozhodovacích procesech) a zahraniční politiky. Jednotlivé tematické celky jsou uvozeny klíčovými informacemi a zároveň obsahují příklady dobré praxe. Další příklady dobré praxe jsou přiblíženy v příloze dokumentu. Zároveň je nezbytné uvést, že vzhledem k průřezovému charakteru klimatických politik i politik zaměřených na genderovou rovnost přibližuje tento paper pouze omezený počet genderově citlivých klimatických politik a jen ve vybraných oblastech.

1 Používané termíny a intersekcionalní přístup

Problematika začleňování genderu do řešení změny klimatu je v českém prostředí relativně nová. Níže jsou proto přiblíženy definice termínů, které se v policy paperu vyskytují. Definice jsou konkrétně převzaty ze Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021–2030⁵ a odpovídají jejich ustálenému používání v relevantních mezinárodních a vnitrostátních dokumentech.

Gender – jedná se o kategorii odkazující na sociálně a kulturně podmíněné a konstruované rozdíly a charakteristiky, které společnost přisuzuje ženám a mužům, dívkám a chlapcům na základě jejich pohlaví. Genderové role jsou naučené a výrazně se liší napříč rozdílnými lidskými společnostmi a proměňují se v čase. Jsou tedy historicky a místně podmíněné. Nejsou přirozenou a neměnnou charakteristikou žen a mužů, ale odráží aktuální stav sociálních vztahů mezi nimi. Jako takový tedy gender doplňuje kategorii pohlaví ve smyslu biologických rozdílů mezi ženami a muži. Ve vztahu k genderovým rolím jsou společenská očekávání odvislá také od socioekonomického, politického a kulturního kontextu. Ke znevýhodnění a diskriminaci dochází také na základě dalších kategorií (faktorů), jako jsou etnicita, třída, zdravotní stav, genderová identita a sexuální orientace či věk. V takovém případě se jedná o vícečetnou diskriminaci či intersekcionalní znevýhodnění.

Gender mainstreaming – označuje systematické začleňování genderového hlediska do všech fází přípravy, provádění, sledování a hodnocení politik, regulačních opatření a programů vynakládání prostředků z rozpočtu s cílem prosazovat rovnost žen a mužů a zamezovat diskriminaci.

⁵ Úřad vlády ČR. Strategie rovnosti žen a mužů 2021–2030. https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf.

Genderové stereotypy – jde o zjednodušující a zaujaté představy týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů ve společnosti, zaměstnání a rodině. Zevšeobecňování mužských a ženských vlastností může vést ke znevýhodnění těch, kdo svým chováním vybočují z daného stereotypu (např. tlak na chlapce a muže, kteří mají zájem o tzv. ženské aktivity). Ovlivňují to, jak vnímáme a hodnotíme ženy, muže, včetně jejich rolí a pracovních výkonů.

Rovnost žen a mužů/ genderová rovnost – znamená stejnou viditelnost, rovné postavení a účast žen a mužů ve všech sférách veřejného a soukromého života na všech úrovních, včetně rozhodovacích procesů a vedoucích pozic. Rovnost žen a mužů je opakem genderové nerovnosti, nikoli genderových rozdílů, a má za cíl podporovat plnou účast a využití potenciálu žen a mužů ve společnosti.

Intersekcionalita – analytický nástroj pro zkoumání a pochopení způsobů, jimiž se hledisko pohlaví a genderu prolíná s ostatními osobními vlastnostmi či identitami, a reakci na tyto způsoby prolínání a zkoumání, jak toto prolínání přispívá ke konkrétním zkušenostem dané osoby s diskriminací. Intersekcionalní přístup upozorňuje na fakt, že vedle kategorie genderu/pohlaví existují další kategorie (etnicita, národnost, zdravotní stav, genderová identita, sexuální orientace, ekonomické postavení, věk apod.), které mohou nerovné podmínky či diskriminaci prohlubovat. Z tohoto důvodu je žádoucí při koncepční činnosti pamatovat nejen na nerovnosti vznikající na základě genderu či pohlaví, ale také na nerovnosti související s dalšími charakteristikami.⁶

Možnosti intersekcionalního přístupu v českém kontextu

V podmínkách České republiky je dosud nepříliš zkoumaným fenoménem provazba adaptační kapacity, mitigační kapacity či energetické chudoby s Romkami / romskými komunitami, přičemž Romové a Romky patří podle Strategie sociálního začleňování 2021–2030 mezi nejohroženější skupiny z hlediska chudoby a sociálního vyloučení. Roli hraje nízká účast Romů a Romek na řešení veřejných záležitostí, existence prostorově segregovaných lokalit a nízká kvalita bydlení v těchto lokalitách a také nízká míra placené práce či vysoký podíl mladých ve věku 16–24 let, kteří nejsou zaměstnáni ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy.⁷

Zároveň se v kontextu České republiky hovoří o ženách nad 65 let, které patří do jedné z nejohroženějších skupin z hlediska chudoby, a to mj. i chudoby energetické. Roli hraje skutečnost, že v Česku jsou značné rozdíly v odměňování žen a mužů (gender pay gap), což má vliv na rozdílné důchody mužů a žen (gender pension gap) a v neposlední řadě i na schopnost adaptovat se na nové podmínky v důsledku měnícího se klimatu (adaptation gap).

⁶ Úřad vlády ČR. Strategie rovnosti žen a mužů 2021–2030. https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovnoprilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf

⁷ Vláda České republiky. Strategie rovnosti, začleňování a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030. https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/Strategie-rovnosti--zacleneni-a-participace-Romu-2021---2030---textova-cast_OK_2.pdf

Obrázek 1. „Není čeho se bát, toto je naprosto normální pro jakoukoliv debatu týkající se intersekcionality.“

Zdroj: Rohan Chakravarty, CartoonStock.com

1.1 Limity gender mainstreamingu a přínosy transformačních klimatických politik

Řešení genderových nerovností se neobejde bez systematické transformace společnosti. Klimatické politiky, jejichž úspěch je podmíněn zásadní transformací našich ekonomik a společností, mají potenciál adresovat příčiny nerovností a systematicky je eliminovat s cílem vytvořit udržitelnější a spravedlivější systémy. V několika posledních desetiletích se vnímání genderu v kontextu udržitelného rozvoje výrazně proměňovalo, od politik a opatření, které byly tzv. genderově slepé (gender-blind), přes výstupy pramenící z předpokladu rozdílných rolí mužů a žen až po tzv. genderově transformační principy. Tyto principy vedou ke kladení největšího důrazu na hledání příčin nerovností a jejich vztahu se zranitelností celých společností vůči změnám klimatu.⁸

Pokud má být adaptace na změnu klimatu genderově transformační, strukturální nerovnosti nemohou být vnímány jen jako data a fakta, ale jako jeden z hlavních problémů, který je nutné řešit. Například předpoklad, že ženy jsou statisticky citlivější vůči environmentálním tématům nebo více pečují o domácnost (k čemuž byly socializované), a proto by měly sehrávat větší roli v udržitelné spotřebě (energie, doprava, stravování, produkty), může pozitivně přispívat k ochraně přírody, ale za určitých okolností zde hrozí další prohlubování nerovností. Pokud se očekává, že ženy mají investovat více času a energie do rozvíjení udržitelné spotřeby, aniž by byly adresovány důvody, proč právě ony musí v péči o domácnost trávit disproporcionálně více času než muži, pak dochází k replikaci stereotypů a jen se navyšuje podíl jejich účasti na neplacené práci a zátěž na jejich fyzické i mentální zdraví.⁹ Naopak, adaptace na změny klimatu by měla všem přinášet stejné benefity

⁸ Lau, J. D., Kleiber, D., Lawless, S. et al. Gender equality in climate policy and practice hindered by assumptions. *Nat. Clim. Chang.* 11, 186–192 (2021), <https://doi.org/10.1038/s41558-021-00999-7>

⁹ Resurrección, B. P., et al. „Gender-transformative climate change adaptation: advancing social equity“. Paper commissioned by the Global Commission on Adaptation (GCA) (2019), https://genderandsecurity.org/sites/default/files/Resurreccion_et_al_-_G-Transformative_Climate_Change_Adaptatn_-_Advancg_Soc_Equity.pdf

a snižovat existující nerovnosti. V opačném případě se jedná o tzv. maladaptaci, kdy většinou nezamýšlené důsledky dobře míněných politik nebo krátkodobých strategií vedou k dlouhodobým negativním dopadům. Ty se mohou projevit například jako zvýšená zranitelnost vůči klimatickým rizikům, nespravedlivá distribuce dopadů změny klimatu, včetně jejich přenosu na jiné území či skupinu v současnosti či do budoucnosti.

Genderová dimenze problematiky bývá v současnosti zohledňována čím dál častěji. Je na místě zdůraznit, že jak v případě klimatických politik, tak i v jiných oblastech by se identifikace genderového přesahu studie či politiky neměla stát jen jedním z „políček“, které lze formálně odškrtnout jako splněné, pakliže se například člení data výzkumu podle pohlaví (gender-disaggregated data). V současnosti stále nedostatečný sběr dat členěných podle pohlaví je sice velice potřebným nástrojem pro identifikaci problémů, vážou se ale k němu silná omezení pro hlubší pochopení korelací a kauzalit. Dlouhodobě udržitelná řešení klimatické krize i genderové nerovnosti ve společnosti vyžadují znalost specifického kontextu, interdisciplinární gender analýzy a zapojení relevantních stakeholderů.

2 Genderová (ne)rovnost v současných klimatických politikách

Téma genderové rovnosti se čím dál více dostává na program jednání řady politických institucí. Zároveň se diskuse posouvá od informování o procentuálním zapojení žen do procesů k věcnější podstatě, a sice zda jsou politiky genderově citlivé nebo zda mají transformační charakter. Důležitou iniciativou je v tomto ohledu Pekingská akční platforma, která se zaměřuje na efektivní institucionální zajištění rovných příležitostí žen a mužů a která určuje 12 stěžejních oblastí zájmu pro odstranění překážek účasti žen ve všech oblastech veřejného i soukromého života.¹⁰

Níže jsou přiblíženy příklady začlenění otázky genderu do tří klimaticky relevantních institucí s ohledem na poslední vývoj. Konkrétně se jedná o Rámcovou úmluvu OSN o změně klimatu (UNFCCC) a Pařížskou dohodu (PA), Evropskou unii, resp. především balíček Fit for 55 a otázku spravedlivé odolnosti, a tematicky relevantní správu ČR s důrazem na spravedlivou transformaci.

2.1 Na poli globálním – vyjednávání v rámci UNFCCC a Pařížské dohody

Smluvní strany Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu začaly téma genderové rovnosti projednávat až v roce 2012, zároveň je téma zahrnuto v preambuli Pařížské dohody a v člancích týkajících se adaptace na změnu klimatu a otázky ztrát a škod v důsledku změny klimatu. Diskuse na toto téma se vyvíjela pomalu – primárně byla zaměřena na rovné zastoupení žen a mužů, později se začala věnovat tvorbě, implementaci a evaluaci genderově citlivých i transformačních politik. Samotný cíl začleňování genderu do klimatických politik a spravedlivá účast na rozhodování se na praktické úrovni na půdě UNFCCC, PA a na úrovni smluvních stran daří naplňovat jen pozvolna.

Rámcová úmluva OSN o změně klimatu a Pařížská dohoda tvoří se svým globálním členstvím jeden z největších multilaterálních procesů na světě. Pomalý postup na klimatických vyjednáváních reflektuje složitost, se kterou více než 190 smluvních stran vyjednává vhodné podmínky, za kterých sníží emise skleníkových plynů, bude schopných přizpůsobit se změně klimatu a zapojí se do spolupráce v oblasti poskytování financí, přenosu technologií a budování kapacit. Mezi klíčové

¹⁰ Ženy a česká společnost: Hodnocení implementace pekingské akční platformy (Peking +20). Heinrich-Böll-Stiftung a cats2cats z.s. (2021), https://cz.boell.org/sites/default/files/2022-03/zeny-a-ceska-spolecnost_2021_final_1.pdf.

milníky patří sjednání Pařížské dohody v roce 2015 a globální konsensus na udržení nárůstu průměrné globální teploty výrazně pod hranicemi 2°C v porovnání s obdobím před průmyslovou revolucí, se snahou nepřekročit hranici 1,5°C.¹¹ Do popředí se však dostávají i jiné související problematiky. Vedle nejčastěji skloňované potřeby smluvních stran přizpůsobovat se dopadům změny klimatu a řešit již vzniklé škody se projednává – většinou mimo světla reflektorů a televizních kamer – také otázka genderové rovnosti, a to jak v rámci delegací, tak v jednotlivých vyjednávacích bodech i klimatických politikách a mechanismech.

2.1.1 OD GENDEROVÉ SLEPOTY K GENDEROVÉ ROVNOSTI POMALÝM TEMPEM

Rámcová úmluva OSN o změně klimatu neobsahovala jako jediná ze tří úmluv, které byly přijaty v roce 1992 na světovém summitu v Riu de Janeiru (konkrétně Úmluva OSN o biologické rozmanitosti a Úmluva OSN o boji proti desertifikaci), mandát týkající se ženských práv nebo rovnosti genderu. Důvodem byla skutečnost, že téma změny klimatu bylo vnímáno jako technické, bez intuitivní vazby na rovnost pohlaví a jako doména pro klimatické vědce hledající technická řešení.

Obrat nastal až v roce 2012 (COP18) v Dauhá, kde se dle výkonné tajemnice UNFCCC podařil „dauháský zázrak“. Smluvní strany se shodly na tom přidat nový vyjednávací bod na agendu se záměrem docílit genderové rovnováhy v orgánech zřízených v rámci UNFCCC a Kjótského protokolu a stejnoměrně začleňovat potřeby žen a mužů v klimatických politikách. Zároveň byly strany vyzvány, aby se touto problematikou začaly samy zabývat ve svých delegacích.

Od COP18 tak probíhá pravidelný sběr informací a dat o genderovém složení všech 16 těles v rámci UNFCCC a Kjótského protokolu. Zároveň je vykazováno genderové složení jednotlivých delegací smluvních stran s cílem sledovat vývoj v této oblasti, dosáhnout rovnoměrného složení a (časem) také genderově citlivé klimatické politiky. Postupem času se také začala monitorovat implementace genderově relevantních klimatických politik a vývoj v oblasti obsazování vedoucích pozic ženami. V roce 2015 se smluvní strany shodly na preambuli Pařížské dohody (2015), kde je v kontextu lidských práv, mezigenerační spravedlnosti či práva na rozvoj uvedena potřeba „respektovat, propagovat a zohledňovat“ rovnost pohlaví, posilovat postavení žen apod. Genderová rovnost je také uvedena v článku 7 Pařížské dohody týkajícím se adaptace na změnu klimatu a také v článku 11, který se věnuje budování kapacit převážně v nejméně rozvinutých státech.¹²

¹¹ Ministerstvo životního prostředí ČR. Pařížská dohoda. https://www.mzp.cz/cz/parizska_dohoda.

¹² V pravidlech pro implementaci Pařížské dohody je genderově citlivý přístup vyžadován i v oblasti přenosu technologií, ztrát a škod apod. Genderové hledisko je také zohledňováno ve finančních mechanismech zacílených na rozvojové klimatické projekty, například v rámci činnosti Zeleného klimatického fondu, Adaptačního fondu nebo Globálního fondu životního prostředí, a to i zapojováním žen přímo do designu projektů nebo stanovením cílů a indikátorů vedoucích k narovnání genderové nerovnosti. Viz <https://wedo.org/wp-content/uploads/2016/11/GGCA-RP-FINAL.pdf>.

Aktuálním tematickým dokumentem je pětiletý Rozšířený Linský pracovní program pro rovnost žen a mužů a jeho akční plán z roku 2019. Mezi pět klíčových cílů plánu patří mj. budování kapacit a systematická integrace genderové problematiky do klimatických politik, zajištění genderové rovnosti v procesech UNFCCC, koherence při začleňování genderové problematiky do činnosti napříč mandáty OSN a činností organizace, implementace genderově citlivých politik a kroků v rámci jednacích bodů Pařížské dohody a UNFCCC a monitoring a spravování o pokroku.¹³ V současnosti je otázka genderu zahrnuta/zmíněna ve všech větších jednacích oblastech, konkrétním příkladem spolupráce je žádost k Mezinárodní organizaci práce o přípravu dokumentu shrnujícího vazby mezi genderově citlivou klimatickou politikou a spravedlivou transformací.¹⁴

Dle poslední zprávy¹⁵ UNFCCC k genderovému složení došly smluvní strany na COP25 (2019) k závěru, že přetrvává nedostatečný pokrok v oblasti genderové rovnosti a zároveň se posiluje urgentní potřeba zlepšit postavení žen ve všech orgánech UNFCCC a v delegacích smluvních stran. V letech 2020 a 2021 bylo 33 % všech pracovních pozic v orgánech UNFCCC, Kjótského protokolu a Pařížské dohody obsazeno ženami.

Za účelem zlepšení situace sekretariát UNFCCC poskytuje školení na budování kapacit pro národní kontaktní osoby pro gender a změnu klimatu, shrnuje informace o dobré praxi v oblasti genderově citlivých klimatických politik a roli žen jakožto činitelkách změny, organizuje tematická setkání a spolupracuje s řadou organizací a mj. upozorňuje na potřebu genderové rovnosti při obsazování volných pozic ve zmíněných tělesech UNFCCC, Kjótského protokolu a Pařížské dohody nebo v neposlední řadě školí své zaměstnance v diskutované oblasti a připravuje zprávy o genderovém složení v relevantních tělesech a na půdě UNFCCC.¹⁶ Česká republika nemá národní kontaktní osobu pro gender a změnu klimatu,¹⁷ přičemž právě ta je důležitá pro sdílení informací napříč státy, jak se jim daří v rámci klimatických politik snižovat genderové nerovnosti a dál je neprohlubovat.

Proč mít národní kontaktní osobu pro gender a změnu klimatu? Co konkrétně může dělat?

- Koordinovat národní a unijní pozici v oblasti změny klimatu, ale i dalších témat s ohledem na národní politiky a zájmy dalších aktérů a zároveň aktivně tvořit tuto pozici a implementovat ji,
- zvyšovat povědomí a budovat kapacity na národní i unijní úrovni mj. pomocí osobních briefingů, organizace školení, kompilace odborných znalostí apod.,
- poskytovat expertízu pro ministerstva a další instituce včetně upozorňování na propojení s řadou dalších agend (klimatické finance, rozvojová spolupráce, adaptace aj.), a to na základě nových analýz a vědeckých poznatků a mezinárodní dobré praxe, a mít dohled nad prováděním hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů při přípravě materiálů předkládaných vládě,
- aktivně podporovat smysluplnou participaci v klimaticky relevantních jednáních, iniciativách nebo národní delegaci a její zapojení do mezinárodních institucí s důrazem na genderovou vyváženost,

¹³ Decision 3/CP.25. The Enhanced Lima Work Programme on Gender. (2019), <https://unfccc.int/topics/gender/workstreams/the-enhanced-lima-work-programme-on-gender#eq-4>

¹⁴ Recommendation of the Subsidiary Body for Implementation. Gender and climate change. FCCC/SBI/2021/L.13 (2021), https://unfccc.int/sites/default/files/resource/sbi2021_L13E.pdf

¹⁵ Enhanced Lima work programme on gender and its gender action plan. Gender and climate change. FCCC/CP/2019/L.3 (2019), https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2019_Lo3E.pdf

¹⁶ Gender Composition. Gender and climate change. FCCC/CP/2021/4. (2021), https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2021_o4E.pdf

¹⁷ UNFCCC National Gender & Climate Change Focal Points, <https://unfccc.int/topics/gender/resources/list-of-gender-focal-points-under-the-unfccc>

- sdílet informace s UNFCCC o dění na národní úrovni a naopak a spolupracovat s dalšími kontaktními osobami v regionu a sítěmi kontaktních osob,
- zapojovat se do mezinárodních tematických fór,
- poskytovat technické vstupy včetně tvorby vlastních analýz s aktéry na regionální úrovni nebo s nestátním sektorem včetně monitoringu zavádění teorie do praxe v řadě problematik (např. sestavování rozpočtu s ohledem na genderovou rovnost).

Zdroj: UNFCCC Secretariat: Informal report on the in-session workshop on the role of NGCCFPs GCC/2022/1 (2022)¹⁸

2.1.2 GENDEROVÁ NEROVNOST V DELEGACÍCH SMLUVNÍCH STRAN A INICIATIVY SNAŽÍCÍ SE O ZMĚNU

Co se týče genderového složení smluvních stran, které se účastní vyjednávání na každoročních konferencích, genderová nerovnost se postupně snižuje. Zatímco například na COP1 tvořili delegaci v průměru z 88 % muži a z 12 % ženy, na posledních třech konferencích byl podíl mužů v delegacích 62 % a podíl žen 38 %.¹⁹ Muži jsou také častěji vedoucími delegací a zástupci vedoucích delegací (z 61 %). Dle analýzy případových studií UNFCCC jsou muži také nejen nadreprezentováni na jednáních, ale zároveň hovoří disproporčně déle než ženy. Zajímavostí také je, že účast žen v delegacích na konferencích COPu se strmě snižuje s rostoucím věkem.²⁰ Na poslední konferenci (COP26, 2021) tvořili muži 65 % delegací, ženy 35 %. V české delegaci převažovali z 67 % muži.²¹ Od počátku konferencí jsou delegace složeny v průměru z 75 % mužů a 25 % žen.²²

Vzhledem k pomalému pokroku v této oblasti vzniká řada iniciativ, které se zaměřují na urychlení dosažení rovnosti pohlaví a podporu žen ve vedoucích pozicích. Patří mezi ně iniciativa generálního tajemníka OSN k genderu a změně klimatu nebo spolupráce s koalici Feminist Action for Climate Justice Action Coalition pod hlavičkou organizace Generation Equality Forum. Na COP26 byl také skotskou vládou a UN Women představen dokument Glasgow Women's Leadership statement²³ vyzývající lídry a lídryně k úzkému propojení úsilí za zmírnění změny klimatu a adaptace na ni s genderovou rovností. Velká Británie rovněž přislíbila podpořit částkou 165 milionů liber dva programy zacílené na podporu žen v místních komunitách a na boj s genderovou nerovností mj. v kontextu výroby energie z obnovitelných zdrojů, přičemž zdůraznila, že ženy a děti tvoří 80 % těch, kteří jsou vysídleni z důvodu klimatických katastrof.²⁴

¹⁸

https://unfccc.int/sites/default/files/resource/GCC_2022_1%20Informal%20Report%20on%20the%20in-session%20workshop%20on%20the%20role%20of%20NGCCFP.pdf

¹⁹ McSweeney, R. Analysis: Which countries have sent the most delegates to COP26? COP26 Glasgow. Carbon Brief (2021), <https://www.carbonbrief.org/analysis-which-countries-have-sent-the-most-delegates-to-cop26>

²⁰ Gender Composition. Gender and climate change. FCCC/CP/2021/4. (2021), https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2021_04E.pdf

²¹ COP26 delegates : Data, <https://docs.google.com/spreadsheets/d/e/2PACX-1vTumooGS5Lm9BsCWYHQ7nvKMzToo4BVSPdRrV6G9rnnJHuKeHoEqLBb515lh3sGeNRgCCRDRKqxtNV9/pubhtml>

²² McSweeney, R. Analysis: How delegations at COP climate summits have changed over time. UN Climate talks. Carbon Brief (2021), <https://www.carbonbrief.org/analysis-how-delegations-at-cop-climate-summits-have-changed-over-time>

²³ Gender equality and climate change: Glasgow Women's Leadership statement. Scottish Government (2021), <https://www.gov.scot/publications/glasgow-womens-leadership-statement-gender-equality-climate-change/>

²⁴ UK boost to advance gender equality in climate action. Foreign, Commonwealth & Development Office (2021), <https://www.gov.uk/government/news/uk-boost-to-advance-gender-equality-in-climate-action>

Dle studie iniciativy Women's Empowerment and Development Organisation čím dál více smluvních stran (168 z 196 v roce 2020) zmiňuje ve svých vnitrostátně stanovených příspěvcích (NDC) gender a potřebu genderově citlivých klimatických politik. Jen malá část z nich však integruje gender do relevantních oblastí, např. do plánování, tvorby klimatických politik apod.²⁵ Dokument NDC EU z roku 2020 uvádí začlenění průřezové problematiky genderové rovnosti do plánování strategií a jejich implementace, a to jak na úrovni unijní, tak jednotlivých členských států.²⁶

Shrnutí a data k mandátům zaměřeným na gender, statistiky o ženách v klimatické diplomacii nebo profily jednotlivých smluvních stran s ohledem na gender poskytuje aplikace Gender Climate Tracker. Zároveň se na řadě platform hledají synergie mezi oblastí klimatické změny, resp. 13. Cíle udržitelného rozvoje, a dosažení 5. Cíle udržitelného rozvoje (dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek), protože jeden cíl je úzce provázán s druhým a jeden cíl nemůže být dosažen bez druhého.²⁷ Otázka genderové rovnosti je také začleněna do Sendajského rámce pro snižování rizika katastrof, po 5 letech implementace dokumentu se však s ohledem na výsledky jedná v kontextu genderově citlivého přístupu o „promarněnou příležitost“.²⁸

2.2 Na poli unijním – cesta za spravedlivou transformací a spravedlivou odolností

Cíl dosažení klimatické neutrality do roku 2050 prostřednictvím iniciativy Zelené dohody pro Evropu není doprovázen podkladovými analýzami, jak se předpokládaná dekarbonizace promítne do stávající genderové nerovnosti. Řeč je proto o nalezení takového přístupu, který usnadní dosáhnout genderově citlivým způsobem dekarbonizace, zejména při jednáních o prvcích balíčku Fit for 55. Aktuální je také snaha o dosažení spravedlivé odolnosti, přičemž z pohledu genderové rovnosti jsou zmíněné provazby a samotné téma na úrovni vlád i měst nedostatečně rozvinuté.

V prosinci 2019 Evropská komise předložila Zelenou dohodu pro Evropu, v níž označuje řešení problémů způsobených změnou klimatu a životního prostředí jako definiční úkol této generace. Zelená dohoda pro Evropu představuje novou strategii růstu a jejím cílem je „transformovat EU na spravedlivou a prosperující společnost s moderní a konkurenceschopnou ekonomikou efektivně využívající zdroje, která v roce 2050 nebude produkovat žádné emise skleníkových plynů a ve které bude hospodářský růst oddělen od využívání zdrojů“. Uvádí také, že „transformace může být úspěšná pouze tehdy, pokud bude probíhat spravedlivým a inkluzivním způsobem“, přičemž „nejzranitelnější jsou ti, kdo jsou nejvíce ohroženi škodlivými dopady změny klimatu a zhoršováním životního prostředí“.²⁹

²⁵ Granat., M. Spotlight on gender in NDCs: An analysis of Parties' instruments, plans and actions supporting integration of gender equality principles and practices. Women's Environment and Development Organization (2020). <https://wedo.org/wp-content/uploads/2020/10/Spotlight-Gender-in-NDCS.pdf>

²⁶ Update of the NDC of the European Union and its Member States. EU2020.de (2020). https://www4.unfccc.int/sites/ndcstaging/PublishedDocuments/Czechia%20First/EU_NDC_Submission_December%202020.pdf

²⁷ "12. Women and SDG13 – Climate Action: Take urgent action to combat climate change and its impacts" *Gender and the Environment: Building Evidence and Policies to Achieve the SDGs*. OECD (2021). https://www.oecd-ilibrary.org/sites/3d32ca39-en/1/3/12/index.html?itemId=/content/publication/3d32ca39-en&_csp_=c53c4487bc06c0c37d4c3c821248do30&itemIGO=oecd&itemContentType=book

²⁸ Zaidi, R. Z., Fordham, M. "The missing half of the Sendai framework: Gender and women in the implementation of global disaster risk reduction policy." *Progress in Disaster Science* 10 (2021): 100170. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590061721000302>

²⁹ Evropská komise. Zelená dohoda pro Evropu. (2019): 17, https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1

Zelená dohoda pro Evropu je balíčkem iniciativ a s ohledem na omezenou délku tohoto dokumentu není možné přiblížit všechny iniciativy z pohledu genderové rovnosti. Ačkoliv problematika genderové nerovnosti je uvedena v řadě relevantních dokumentů, Evropská komise nepředstavila genderovou analýzu balíčku. Zelená dohoda pro Evropu je tak označována za genderově slepou.³⁰ Kvůli nedostatečnému propojení témat genderové rovnosti se stěžejní iniciativou EU žádal například Výbor regionů o provázání jednotlivých strategií s genderovým rozpočtováním.³¹

Do jaké míry se některé genderové aspekty Zelené dohody pro Evropu uvedené na papíře podaří promítnout do praxe, je otázkou. Například v evropském právním rámci pro klima se sice uvádí, že se má usilovat při výběru členů Evropského vědeckého poradního výboru pro změnu klimatu mimo jiné o zeměpisnou a genderovou vyváženost,³² podíl mezi jmenovanými muži a ženami je ale 10:5.³³

Genderová problematika a Zelená dohoda pro Evropu – výběr iniciativ

V evropském právním rámci pro klima je například uvedeno, že Komise má využít veškeré vhodné nástroje, aby podpořila dialog a šířila vědecky podložené informace o změně klimatu a jejich sociálních a genderových aspektech.³⁴

V Nové průmyslové strategii pro Evropu je uvedena potřeba dosáhnout v průmyslu vyváženějšího zastoupení žen a mužů v zakládání a řízení podniků. Toho se má docílit mimo jiné povzbuzováním žen k tomu, aby studovaly přírodovědné, technické či inženýrské obory a uvažovaly o profesní dráze v technologických oborech.³⁵

Nástrojem pro stimulaci investic do žen má být program InvestEU pro budoucí financování investic v EU, a to v rámci iniciativy pro genderově vyvážené financování. Díky této iniciativě se má ztrojnásobit počet malých a středních podniků vedených ženami.³⁶

2.2.1 GENDEROVĚ CITLIVÉ DOSAŽENÍ KLIMATICKÉ NEUTRALITY

V souvislosti s balíčkem Fit for 55, který má vést ke splnění klimatických cílů do roku 2030, provedla Evropská environmentální kancelář (EEB) dopadové analýzy jednotlivých legislativních návrhů na klima i na společnost. Dle analýzy³⁷ je genderový aspekt problematiky nejčastěji zmiňován v oblasti revize směrnice o energetické účinnosti nebo zřízení Sociálního klimatického fondu. V kontextu revize směrnice je kladně hodnocen záměr docílit energetických úspor pomocí opatření, která pomohou snižovat energetickou chudobu, a také snaha neprohlubovat již existující sociální a genderové nerovnosti. Konkrétní opatření, jak čelit energetické chudobě sociálně a genderově spravedlivě, ale zatím chybí. Potenciál Sociálního

584e3b8a53d337518d988763f8d/cz1_cellar_b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0010.02_doc_1.pdf

³⁰ Kappert, I. The European Green Deal and Gender Diversity. Heinrich Böll Stiftung Brussels (2020), <https://eu.boell.org/en/2020/07/13/european-green-deal-and-gender-diversity>.

³¹ Evropský výbor regionů. Climate change measures must take account of gender equality or risk further impact on women's quality of life, local and regional leaders warn. (2022), <https://cor.europa.eu/nl/news/Pages/climate-change-measures-gender-equality-impact-women-s-quality-life.aspx>.

³² Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/1119, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119&from=EN>.

³³ European Environment Agency. Members of the European Scientific Advisory Board on Climate Change. (2022), <https://www.eea.europa.eu/about-us/climate-advisory-board/members-of-the-advisory-board>.

³⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/1119, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119&from=EN>.

³⁵ Evropská komise. Nová průmyslová strategie pro Evropu. (2020), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0102&from=EN>

³⁶ Tamtéž.

³⁷ European Environmental Bureau. 'Fit for 55' EEB assessment. (2021), https://eeb.org/wp-content/uploads/2021/07/EEB_FF55-2.pdf.

klimatického fondu, který má pomoci 10–20 % nejchudším domácnostem napříč EU, může rovněž zůstat nevyužitý, pakliže Fond nebude doprovázet opatření zaměřená na vyrovnávání genderových nerovností s ohledem na ohrožení energetickou chudobou a rizikem růstu cen.³⁸

Dle rešerše Institutu pro ekonomickou a ekologickou politiku bude mít případný systém obchodování s emisními povolenkami v oblasti bydlení a silniční dopravy spolu s na sebe navázaným Sociálním klimatickým fondem pozitivní dopad na ženy, resp. má kompenzovat dopady opatření na nízkopříjmové skupiny obyvatel.³⁹ Jedním z důvodů je i možné rozšíření systému veřejné dopravy, což by reflektovalo především potřeby žen v oblasti dopravy, na rozdíl od častěji skloňovaného zaměření na podporu elektrovozidel a rozšíření infrastruktury odpovídající spíše dopravním návykům mužů.⁴⁰

Ačkoliv se současné dopadové studie návrhů zaměřují na zaměstnanost, příjmovou nerovnost, přístup k energiím nebo mezinárodní nerovnosti, ze strany Evropské komise chybí dopadové analýzy zaměřené právě na gender. Přetrvávající skutečností však je, že ženy jsou více vystaveny riziku energetické chudoby a jsou například častěji nájemnicemi bydlení než jejich majitelkami, čímž se omezuje prostor realizovat opatření zaměřená na energetickou účinnost.⁴¹

2.2.2 GENDEROVĚ CITLIVÉ DOSAŽENÍ SPRAVEDLIVÉ KLIMATICKÉ ODOLNOSTI

Co se týče genderové rovnosti v přizpůsobení se dopadům změny klimatu, již dnes je zřejmé, že pro různé členy a členky společnosti bude různě obtížné adaptovat sebe a své živobytí na měnící se klimatické podmínky. Adaptační strategie EU⁴² uvádí, že lidé mají různou schopnost přizpůsobit se, a je proto potřeba, aby adaptační opatření brala v úvahu rozličné situace. Stále proto vzrůstá potřeba podpory pro iniciativy v oblasti vzdělávání, odborné přípravy a rekvalifikace, v jejichž důsledku vznikají zelená pracovní místa. Právě ekonomické a sociální podmínky určují především, do jaké míry změna klimatu ovlivní jednotlivce a jejich schopnosti se se změnami vypořádat.

Důraz je tak kladen na přechod ke klimaticky odolné společnosti, na spravedlivou odolnost,⁴³ neboť změna klimatu může, dle dopadové studie k Adaptační strategii EU, prohloubit genderové rozdíly ve společnosti.⁴⁴ Právě gender nebo ekonomické postavení či etnicita se překrývají a tvoří vzájemně závislé systémy, které mohou vést k nedostatečnému rozpoznávání potřeb a reprezentace v rozhodovacích procesech. V kontextu adaptace má hrát významnou roli Evropský sociální fond (ESF+) a další iniciativy EU jako například Pakt starostů a primátorů,

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Joint EAPN-IEEP workshop on social justice priorities in Fit for 55 on Wednesday 9 March, session on Presentation of the literature review regarding social impacts in key Fit for 55 files (9 March 2022), online format.

⁴⁰ Ortega Hortelano, A. et al. Women in European Transport with a focus on Research and Innovation, Publications Office of the European Union (2019), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC117687>.

⁴¹ Joint EAPN-IEEP workshop on social justice priorities in Fit for 55 on Wednesday 9 March, session on Presentation of the literature review regarding social impacts in key Fit for 55 files (9 March 2022), online format.

⁴² Evropská komise. Vytvoření Unie odolné vůči změně klimatu – nová strategie EU pro přizpůsobení se změně klimatu. (2021), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0082&from=EN>.

⁴³ V Adaptační strategii EU se uvádí, že „dopady změny klimatu nejsou neutrální“. Dosažení odolnosti řádným a spravedlivým způsobem má, dle dokumentu, zásadní význam pro to, aby mohly být přínosy přizpůsobení se změně klimatu široce a spravedlivě sdíleny. Viz Evropská komise. Vytvoření Unie odolné vůči změně klimatu – nová strategie EU pro přizpůsobení se změně klimatu (2021), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0082&from=EN>.

⁴⁴ Evropská komise. Impact Assessment Report. Forging a Climate-Resilient Europe - the New EU Strategy to Climate Change (2021), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021SC0025&from=EN>

Mise adaptace na změnu klimatu, mechanismus Unie pro civilní ochranu, Nový evropský Bauhaus zaměřený na rozvoj dostupného, atraktivního a udržitelného bydlení nebo odborná skupina ESIR (Economic and Social Impact of Research) poskytující podklady EK v oblasti transformační vědy a politických inovací.⁴⁵

Ačkoliv je zřejmé, že změna klimatu prohlubuje stávající nerovnosti, existuje jen málo příkladů z terénu, jak zahrnout gender do adaptačních i mitigačních politik na národních úrovních.⁴⁶ Státy, které začleňování genderové rovnosti věnují více pozornosti, přichází s potenciálními příklady dobré praxe. Konkrétně se jedná například o Německo, Švédsko nebo Španělsko (viz příloha). Relativně malá praktická zkušenost s touto problematikou vytváří prostor pro řadu otázek, které čekají na zodpovězení. Mezi ty klíčové patří to, jak a zda je možné v současné době měřit pokrok, nebo se jen zaměřit na samotný proces začleňování genderové rovnosti do klimatických politik bez precizní metodologie. Otázkou také je, zda jsou existující indikátory jedinými nástroji, jak měřit vývoj, čímž se otevírá diskuse nad tím, jak měřit (ne)úspěšnost či přínos komplexních a průřezových strategií s ambicí zásadně měnit status quo.

Ve vztahu k dosud známým poznatkům se obecně doporučují využívat indikátory, které se vztahují na společenské procesy a mohou do jisté míry zachytit nerovnost v oblasti genderu. Jedním z příkladů je „Transitions Performance Index“, sada indikátorů Evropské komise sledujících ekonomickou, sociální, environmentální a správní rovinu transformace. Dalším příkladem je „Leave-No-One-Behind Index“ (LNOBI), který shrnuje indikátory ve čtyřech oblastech, a sice extrémní chudobě a materiální deprivaci, příjmové nerovnosti, přístupu ke službám a jejich kvalitě a genderové nerovnosti. Ta je měřena pomocí dalších indikátorů, jimiž jsou neupravené rozdíly v odměňování žen a mužů, rozdíl v zaměstnanosti žen a mužů, podíl neaktivního obyvatelstva z důvodu pečovatelských povinností, místa obsazená ženami v národních parlamentech, pozice zastávané ženami ve vyšších řídicích funkcích a podíl žen mezi odborníky na informační a komunikační technologie.⁴⁷

Česká republika se v hodnocení LNOBI umístila na 15. místě z 34 hodnocených států, přičemž v oblasti genderové rovnosti (SDG 5) se nepodařil naplnit ani jeden ze zmiňovaných indikátorů takovým způsobem, aby Česko naplnilo 5. Cíl udržitelného rozvoje. V oblasti genderové rovnosti tak přetrvávají (značné) výzvy, v oblasti klimatické akce (SDG 13) přetrvávají výzvy zásadního charakteru.⁴⁸

KOMBINACE GENDEROVÉHO ROZPOČTOVÁNÍ A KLIMATICKÉHO ROZPOČTOVÁNÍ

Jedním z účinných nástrojů narovnávání nerovností je systematické a průřezové genderové rozpočtování. Genderové rozpočtování je, dle Rady Evropy, „aplikace genderového mainstreamingu v rozpočtovém procesu, což znamená hodnocení rozpočtů z hlediska genderu, zapracování genderového hlediska na všech úrovních rozpočtového procesu a změna struktury příjmů a výdajů za účelem prosazování genderové rovnosti“.⁴⁹

Samotná EU má zkušenost s ozeleňováním rozpočtu – v rámci Víceletého finančního rámce pro 2021–27 má 30 % rozpočtu směřovat na klimatickou akci, ve finančním rámci pro 2014–2020 mělo směřovat přímo na problematiku změny klimatu jen 20 % unijních výdajů. Genderové rozpočtování není na půdě EU

⁴⁵ Breil, M. et al. Leaving No One Behind' in Climate Resilience Policy and Practice in Europe. ETC/CCA Technical Paper 2021/2. (2021).

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Breil, M. et al. Leaving No One Behind' in Climate Resilience Policy and Practice in Europe. ETC/CCA Technical Paper 2021/2. (2021).

⁴⁸ Czech Republic. EU & Country profiles. Europe Sustainable Development Report 2021, <https://eu-dashboards.sdgindex.org/profiles/czech-republic>

⁴⁹ Foltysová, M., Pavlík, M., Simerská, L. Informativní metodika. Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů. Ministerstvo financí ČR. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (2004).

systematizované, což má za následek například skutečnost, že Společná zemědělská politika EU, na níž směřuje celá třetina výdajů unijního rozpočtu, je genderově slepá.⁵⁰

S genderovým rozpočtováním mají více zkušeností státy EU – například Švédsko, Rakousko nebo Slovinsko. Ze zkušenosti ze Švédska,⁵¹ kdy švédské úřady zahájily v roce 2001 projekt na genderové rozpočtování, lze uvést, že integrace genderové rovnosti do státního rozpočtového procesu mj. pomáhá zviditelnovat, „za jakých podmínek a do jaké míry ženy a muži, chlapci a děvčata profitují z prostředků rozdělovaných v rámci různých oblastí věcné politiky státního rozpočtu“.⁵²

V současnosti Česká republika genderové rozpočtování na národní úrovni nevyužívá. Ve zmiňované Strategii rovnosti žen a mužů na léta 2021–2030 je jedním z cílů „genderově vyvážený rozpočet“, přičemž odpovědná instituce za realizaci analýzy státního rozpočtu z hlediska možnosti uplatňovat princip genderového rozpočtování je Úřad vlády ČR a délka realizace opatření je od roku 2023 do konce roku 2024. Úřad vlády ČR by také měl od roku 2021 do roku 2030 podporovat výměnu zahraniční dobré praxe v oblasti genderového rozpočtování.⁵³

Přesah genderového rozpočtování do lokálních rozhodnutí týkajících se klimatu představuje příklad 4 v příloze. Roli genderového rozpočtování v oblasti mezinárodní spolupráce přibližuje 4. část tohoto policy paperu s názvem „Genderová nerovnost a klimatické ambice za hranicemi ČR“.

2.3 Na poli českém – genderově neoraném

České klimatické politiky v oblasti adaptace, mitigace a spravedlivé transformace do určité míry reflektují otázku genderové nerovnosti, značně překvapující je však míra roztržičnosti a nesystematičnosti, se kterou se plány tématem zabývají. Tím, že v žádném ze stěžejních klimatických dokumentů není kladen důraz na symbiózu mezi diskutovanými problematikami, nevznikají nové nástroje a postupy, které by umožnily Česku efektivně a inovativně řešit tyto problémy.

Zastřešujícím rámcem pro politiku České republiky je **Strategický rámec Česká republika 2030**, který „udává směr, jímž by se rozvoj naší země a společnosti měl vydat v příštích desetiletích“.⁵⁴ Dle tohoto dokumentu jsou jednou ze slabín rozvoje České republiky přetrvávající genderové nerovnosti ve společnosti a výrazně vyšší diskriminace na základě pohlaví než v ostatních státech EU. Genderová nerovnost se projevuje zejména v oblasti nízké participace žen s malými dětmi (do 15 let věku) na trhu práce, vysokých rozdílů v příjmech žen a mužů (gender pay gap) a v jejich důchodech (gender pension gap) a nízkým zastoupením žen v politice a rozhodovacích pozicích.

Dle **Strategie rovnosti žen a mužů 2021–2030**⁵⁵ je vedle právního vymezení zodpovědnosti za prosazování rovnosti žen a mužů také zásadní uplatňování hlediska rovnosti žen a mužů v legislativě a vládních politikách, tedy

⁵⁰ Tostado, L, Wiese K. European Green Deal: Integrate gender and intersectional approach into green budgeting and taxation. Heinrich Boll Stiftung (2021), <https://eu.boell.org/en/2021/07/16/green-gender-budgeting-taxation>.

⁵¹ Nástroj, který švédská vláda využívá, se nazývá BUDGe a s jeho pomocí se genderová rovnost nejen sleduje, ale také analyzuje a vyvozují se závěry.

⁵² Asklof, C., Hedman, B., Strandberg, H., Wenander, K., E. Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (2003), <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rada-pro-rovne-prilezitosti/oddeleni/dokumenty/Prirucka-na-cestu-k-rovnosti.pdf>.

⁵³ Úřad vlády ČR. Strategie rovnosti žen a mužů 2021–2030. https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf.

⁵⁴ Úřad vlády ČR. Strategický rámec Česká republika 2030: 3, 14, https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/Strategicky_ramec_Ceska_republika_2030-compressed-_1_.pdf.

⁵⁵ Úřad vlády ČR. Strategie rovnosti žen a mužů 2021–2030.

https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf.

uplatňování genderového mainstreamingu. Tato metoda představuje zohledňování hlediska rovnosti žen a mužů (specifických potřeb žen a mužů) na všech úrovních a ve všech fázích tvorby veřejných politik. Na úrovni vlády ČR je genderový mainstreaming uplatňován zejména v rámci předkládání materiálů legislativní i nelegislativní povahy vládě ČR (tzv. Gender Impact Assessment v rámci procesu RIA – Regulatory Impact Assessment). Pomocným dokumentem pro resorty je Metodika hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů pro materiály předkládané vládě ČR. Nástroj GIA je nicméně využíván nedostatečně, což mimo jiné také souvisí s nízkou aktivitou resortních koordinátorů a koordinátorek rovných příležitostí žen a mužů na jednotlivých ministerstvech.⁵⁶ Specifický cíl 5.4., uvedený ve Strategii rovnosti žen a mužů 2021–2030, dále upozorňuje na potřebu začleňování hlediska rovnosti žen a mužů do agendy ochrany životního prostředí a dopravní politiky, přičemž je nutné „zvyšovat expertní znalosti o dopadech změny klimatu v souvislosti s genderovými nerovnostmi“ a „podporovat výzkumné projekty zaměřené na zkoumání specifických dopadů změn klimatu ve vztahu k rovnosti žen a mužů“.

2.3.1 GENDEROVÁ ROVNOST V ČESKÝCH KLIMATICKÝCH POLITIKÁCH

V kontextu klimaticky relevantních dokumentů například **Adaptační strategie ČR**⁵⁷ ve svém úvodu zmiňuje, že řešení změny klimatu a zmírnění jejích dopadů musí zahrnovat opatření, která berou v potaz rozdílnou adaptační kapacitu všech segmentů společnosti, ať už z pohledu rovnosti pohlaví nebo například ohrožení energetickou chudobou apod. Žádné opatření nebo indikátor se k rovnosti pohlaví ale nevztahuje. V Klimatickém plánu hlavního města Prahy není genderový rozměr změny klimatu zmíněn.⁵⁸

Současná dlouhodobá strategie ČR pro snižování emisí skleníkových plynů do roku 2050 **Politika ochrany klimatu v České republice**⁵⁹ rovněž nezohledňuje problematiku rovnosti genderu. Gender není také nijak zohledněn ve **Vnitrostátním plánu České republiky v oblasti energetiky a klimatu**,⁶⁰ dle kterého není v ČR například definovaný termín „energetická chudoba“ ani termín „zranitelný zákazník“. Dokument z roku 2019 dále uvádí, že dle dostupných dat „neexistuje jasná socioekonomická skupina, která je v České republice obzvláště ohrožena energetickou chudobou“. S ohledem na dynamicky se měnící geopolitické vztahy a energetickou i bezpečnostní krizi se však nově problematika energetické chudoby dostává do popředí a řada aktérů i na vládní úrovni věnuje tomuto jevu rostoucí pozornost. **Národní plán obnovy** obsahuje v rámci tématu modernizace služeb zaměstnanosti a rozvoje trhu práce cíl „odstraňování přetrvávající genderové nerovnosti na trhu práce, vytvoření nové kapacity pro zajištění péče o děti mladších tří let“.⁶¹ Mezi konkrétní reformy tak patří rozvoj politik zaměstnanosti, zajištění udržitelného financování zařízení péče o děti a reforma v oblasti dlouhodobé péče.

⁵⁶ Osobní komunikace autorky s garantem Strategie.

⁵⁷ MŽP ČR. Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR. 2021, [https://www.mzp.cz/C1257458002FoDC7/cz/zmena_klimatu_adaptacni_strategie/\\$FILE/OEOK-Adaptacni_strategie-20151029.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002FoDC7/cz/zmena_klimatu_adaptacni_strategie/$FILE/OEOK-Adaptacni_strategie-20151029.pdf).

⁵⁸ Hlavní město Praha. Klimatický plán hlavního města Prahy do roku 2030. 2021, https://klima.praha.eu/DATA/Dokumenty/Klimaticky_plan_HMP_2030_revidovany_k_27_5_2021.pdf.

⁵⁹ MŽP ČR. Politika ochrany klimatu v České republice. 2017, [https://www.mzp.cz/C1257458002FoDC7/cz/politika_ochrany_klimatu_2017/\\$FILE/OEOK-POK-20170329.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002FoDC7/cz/politika_ochrany_klimatu_2017/$FILE/OEOK-POK-20170329.pdf).

⁶⁰ MPO ČR. Vnitrostátní plán ČR v oblasti energetiky a klimatu. 2019, <https://www.mpo.cz/cz/energetika/strategie-a-koncepcni-dokumenty/vnitrostatni-plan-ceske-republiky-v-oblasti-energetiky-a-klimatu--252016/>.

⁶¹ MPO ČR. Plán obnovy ČR. 2022, <https://www.planobnovy.cz/vzdelavani-a-trh-prace>.

Státní politika životního prostředí České republiky 2030⁶² zmiňuje gender pouze v kontextu neúplného informování konečných spotřebitelů o přítomnosti rizikových látek, cílené zaměření na rizika plynoucí pro zranitelné skupiny jakými jsou děti a těhotné ženy.

2.3.2 GENDEROVÁ ROVNOST V ČESKÝCH POLITIKÁCH TÝKAJÍCÍCH SE SPRÁVEDLIVÉ TRANSFORMACE

V prostředí České republiky rezonuje v kontextu změny klimatu především téma transformace uhelných regionů. Následující část textu proto bude věnována celonárodním strategiím, které se vážou ke spravedlivé transformaci, resp. jsou přímo v (pracovní verzi) Plánu spravedlivé územní transformace uvedené jako relevantní, a nejsou již zmíněné výše.

Co se týče **Plánu spravedlivé územní transformace**⁶³ jako takového, genderová rovnost není podchycena, v textu se však o kraji Ústeckém, Moravskoslezském a Královéhradeckém píše jak o územích s nejvyšším počtem osob ohrožených energetickou chudobou včetně setrvalé nejvyššího podílu dlouhodobě nezaměstnaných a potenciálem pro rozvoj inovačního prostředí. Genderovou (ne)rovnost nezmiňuje aktualizovaný **Strategický rámec hospodářské restrukturalizace Ústeckého, Moravskoslezského a Karlovarského kraje – RE:START** ani **Inovační strategie ČR 2019–2030: The Country for the Future**.

Národní výzkumná a inovační strategie pro inteligentní specializaci ČR 2021–2027 (Národní RIS3 strategie)⁶⁴ uvádí fakt, že „negativní charakteristikou českého výzkumného prostředí je nízké zastoupení žen ve výzkumu, které je nejnižší ze všech zemí EU“, a že „nízké zastoupení žen ve výzkumu negativně ovlivňuje i míru excelence a inovačního potenciálu ČR“. Mezi indikátory pro cíl zaměřený na oblast „Lidé a chytré dovednosti“ v této souvislosti patří „podíl žen v podpořených projektech“ a „počet žen na projekt v podpořených projektech“. Dopady ve vztahu k zákazu diskriminace a ve vztahu k rovnosti žen a mužů ve strategii **Digitální Česko**⁶⁵ identifikovány nejsou.

Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+⁶⁶ uvádí jako jeden z cílů zlepšování dostupnosti vzdělání a služeb péče o děti, byť v jiném než transformačním kontextu. Jeden z cílů hovoří o zajištění efektivní prevence sociálního vyloučení a energetické chudoby a o podpoře komunitního života v obcích, zároveň s ohledem na megatrend rostoucí nerovnosti je uvedeno, že „rozdíly mezi pohlavími nejsou tak zjevné jako jinde ve světě, ČR se dostává do alarmující situace z hlediska zadlužení jednotlivců a domácností“. Ve **Strategii rozvoje a podpory kulturních a kreativních odvětví se** pouze objevuje informace, že v posledním desetiletí se setkáváme se zásadní nerovností, přičemž se ztratilo ze zřetele, že inkluзивita byla jedním z motorů revitalizace.⁶⁷ Ve **Strategii kulturní politiky 2021–2025+** genderová nerovnost zmíněna není.

V souvislosti s financováním spravedlivé transformace zatím není dostupné finální znění Operačního programu Spravedlivá transformace 2021–2027. **Fond pro**

⁶² MŽP ČR. Státní politika životního prostředí 2030 s výhledem do 2050, <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mzp/strategie/statni-politika-zivotniho-prostredi-2030-vyhled-do-2050>.

⁶³ MMR ČR. Plán spravedlivé územní transformace (pracovní verze), <https://dotaceeu.cz/getmedia/86ad7ee1-0a4a-41f6-a43f-44bb61f30a6e/PSUT-dokument.pdf.aspx>.

⁶⁴ MPO ČR. Národní RIS3 strategie. 2021, https://www.mpo.cz/assets/cz/podnikani/ris3-strategie/dokumenty/2022/1/RIS3-Strategie-_A_RIS3-Strategie_.pdf.

⁶⁵ Úřad vlády ČR. Digitální Česko: Vládní program digitalizace České republiky, https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/vladni_program_digitalizace_cr_2018-_-digitalni_cesko-uvodni_dokument.pdf

⁶⁶ Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+, https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/srr21.pdf.

⁶⁷ Ministerstvo kultury ČR. Strategie rozvoje a podpory kulturních a kreativních odvětví, https://strategiekkp.mkcr.cz/download/strategie_rozvoje_a_podpory_KKO.pdf

spravedlivou transformaci,⁶⁸ jehož cílem je podpora nejdotečenějších uhelných regionů ke zmírnění socioekonomických dopadů transformace, problematiku nerovnosti genderu explicitně také neřeší, byť fond může podporovat „jiné činnosti v oblasti vzdělávání a sociálního začleňování a v řádně odůvodněných případech investice do infrastruktury pro účely školicích středisek a zařízení péče o děti a seniory, jak je uvedeno v plánech spravedlivé územní transformace“. Tyto jiné činnosti nicméně musí mít přímou vazbu na cíl Fondu pro spravedlivou transformaci, přičemž vazba není vždy dostatečně osvětlena.

Programy financované z fondů EU, které jsou dle připravovaného OP Spravedlivá transformace relevantní (OP Životní prostředí, OP Technologie a aplikace pro konkurenceschopnost, Integrovaný regionální operační program IROP, OP Zaměstnanost a OP Jan Amos Komenský, OP JAK), obsahují ve svých programových dokumentech nastavení podmínek podpory i proces výběru projektů. Tyto podmínky zahrnují obecné principy včetně rovnosti mužů a žen, s cílem aby poskytovanou podporou nedocházelo k vytváření nerovného a diskriminačního prostředí.

Řada programů problematiku genderové rovnosti explicitně zmiňuje. Například v rámci specifického cíle **OPŽP** na podporu energie z obnovitelných zdrojů je uvedeno, že daný cíl usiluje o odstranění stávajících ekonomických nerovností (včetně genderových) a podporu znevýhodněných skupin domácností. **Operační program Technologie a aplikace pro konkurenceschopnost (2021–2027)**, který má být spolu s dalšími zdroji financování komplementární s Fondem pro spravedlivou transformaci, uvádí v souvislosti se dvěma specifickými cíli, že v rámci hodnocení žádostí o podporu bude posuzováno, zda je projekt v souladu s prosazováním rovnosti žen a mužů, přičemž „povinnou součástí popisu podnikatelského záměru v rámci žádosti o podporu bude také vyhodnocení dopadů realizace projektu na rovnost žen a mužů“.⁶⁹ V programovém dokumentu **IROP** se zmiňuje fakt, že míra genderové nerovnosti v Česku není nízká. Specifické cíle programu mají napomoci přístupu ke kvalitnímu a inkluzivnímu vzdělávání a, mimo jiné, zvýšit dostupnost sociálních služeb pro oběti genderově podmíněného násilí a osoby tímto násilím ohrožené.

Operační program Zaměstnanost plus 2021–2027 rovněž reflektuje genderovou dimenzi – jedním specifickým cílem je „prosazovat genderově vyváženou účast na trhu práce, rovné pracovní podmínky a lepší rovnováhu mezi prací a osobním životem, a to například prostřednictvím přístupu k cenově dostupné péči o děti a péči o závislé osoby“.⁷⁰ **OP JAK** také zmiňuje důležitost posílení genderové rovnosti ve vzdělávání.

Jednoduché mapování relevantních strategií a operačních programů ukazuje, že téma genderové nerovnosti je zmíněno v řadě souvislostí. Zároveň je ale na základě roztržitého přístupu k tématu zřejmé, že chybí systémové pojetí problematiky a jasně doložené spojitosti mezi řadou klíčových oblastí relevantních pro úspěšnou spravedlivou transformaci.

Česká republika jako členský stát Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD)

V roce 2020 publikovala organizace OECD souhrnnou zprávu ke zkušenostem států OECD se začleňováním genderové rovnosti do environmentálních politik a do

⁶⁸ Dotace EU. Fond pro spravedlivou transformaci (FST), [https://dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/kohezní-politika-po-roce-2020/uhelne-regiony/fond-pro-spravedlivou-transformaci-\(fst\)](https://dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/kohezní-politika-po-roce-2020/uhelne-regiony/fond-pro-spravedlivou-transformaci-(fst)).

⁶⁹ Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. Operační program Technologie a aplikace pro konkurenceschopnost (2021–2027), <https://www.agentura-api.org/wp-content/uploads/2021/10/programovy-dokument-op-tak-2021-2027-verze-zari-2021.pdf>.

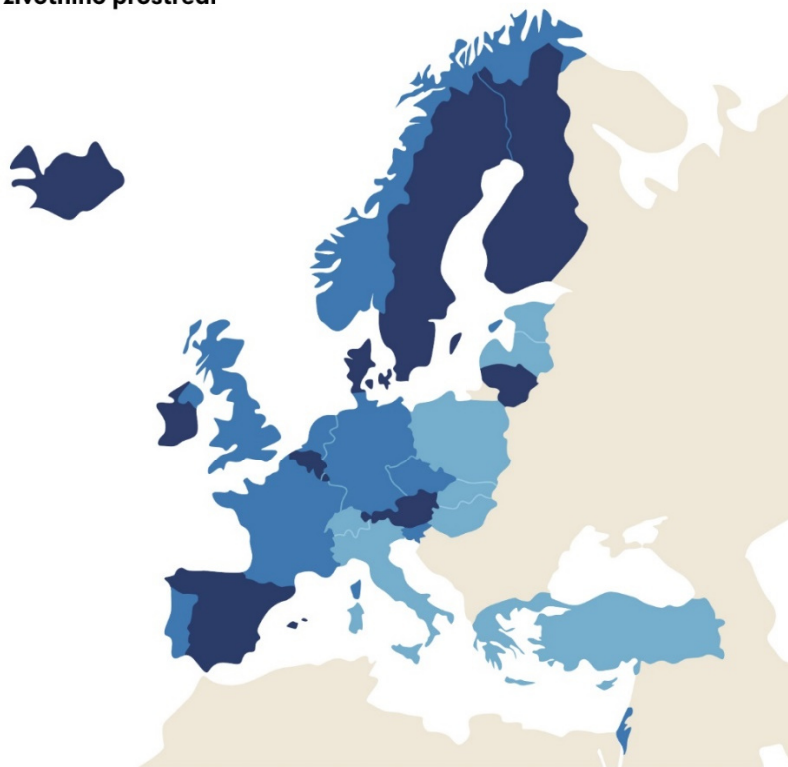
⁷⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Operační program Zaměstnanost plus 2021–2027, https://www.esfcr.cz/documents/21802/11873914/OPZ%2B_verze+schválená+vládou_srpen_2021.pdf/72756247-5437-4ada-a996-1563985d3e29?t=1633438071017.

tvorby politik.⁷¹ Zpráva vychází z informací od 38 států včetně České republiky. Zda státy začleňují genderovou rovnost do sběru relevantních dat a tvorby politik, přibližuje obrázek 2. Jakým způsobem se tak děje v rovině personální, znázorňuje tabulka 1, a to s ohledem na promítnutí genderové rovnosti do vedoucích rolí, seniorního řízení environmentálních entit, národních delegací, správních rad veřejných entit v environmentální oblasti a veřejných konzultací. Česko v tabulce chybí – genderovou rovnost ani v jedné z daných oblastí neřeší. Dle zprávy Česká republika také nesbírá data členěná podle pohlaví v oblasti životního prostředí, na rozdíl například od Belgie, Francie, Irska, Nizozemí, Portugalska, Švédska nebo Velké Británie. Zpráva OECD v neposlední řadě přináší příklady dobré zahraniční praxe z oblasti indikátorů veřejného zdraví (vystavení se alergiím, hluku, znečištěnému ovzduší apod.), „zelených“ pracovních pozic či životních cyklů infrastruktury ad., vždy s přesahem do oblasti genderové rovnosti.

Obrázek 2. Evropské členské státy OECD v průzkumu o začleňování dat o genderu do sběru dat a následných politik v oblasti životního prostředí

Evropské členské státy OECD v průzkumu o začleňování údajů o genderu do sběru dat a následných politik v oblasti životního prostředí

Výsledky dotazníku o genderu

- Členské státy OECD, které systematicky začleňují gender do environmentálních politik
- Členské státy OECD, které ve vybraných oblastech aplikují začleňování genderu do environmentálních politik nebo pro to využívají relevantní nástroje
- Členské státy OECD, u kterých nebyly v době zpracování průzkumu dostupné informace o propojení genderu a klimatu

Zdroj: OECD

⁷¹ EPOC Survey on integrating gender in environmental policies. Reporting on key findings. OECD (2020), [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=ENV/EPOC\(2020\)9/FINAL&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=ENV/EPOC(2020)9/FINAL&docLanguage=En).

Tabulka 1. Opatření implementovaná státy OECD pro zajištění genderové rovnosti v rozhodování v environmentálních politikách a oblastech

Opatření pro genderovou rovnost:

	V klíčových vedoucích pozicích v oblasti životního prostředí	Ve vedoucích pozicích v hlavních environmentálních institucích	V delegacích na národních a mezinárodních environmentálních událostech	V managementu nebo správních radách veřejných institucí v oblasti životního prostředí	Ve veřejných projednáních
Belgie	•	•	•	•	•
Dánsko				•	
Estonsko		•			
Island	•	•		•	
Irsko	•	•	•	•	•
Japonsko	•	•	•	•	•
Kolumbie	•	•	•	•	•
Lotyšsko	•				
Litva			•		•
Lucembursko	•	•	•	•	•
Mexiko	•	•	•	•	•
Německo	•	•	•	•	•
Nizozemsko	•	•	•	•	•
Norsko	•	•	•	•	•
Rakousko	•	•	•	•	
Řecko	•	•	•	•	•
Slovinsko	•		•	•	•
Španělsko	•	•	•	•	•
Švédsko	•	•	•	•	•

Pozn.: Tabulka obsahuje pouze ty členské státy OECD, které odpověděly na relevantní otázky k genderově vyváženému rozhodování v klimatických politikách.

Zdroj: OECD

3 Přenos teorie do praxe

Následující část policy paperu se zaměřuje na přenos konceptů, jakými jsou spravedlivá odolnost či distributivní a procesní spravedlnost, do praxe. Princip spravedlivé odolnosti spočívá v takové adaptaci na změnu klimatu (a její mitigaci), která zamezuje prohlubování současných nerovností a zároveň řeší jejich příčiny. Koncepty distributivní a procesní spravedlnosti, popsané mj. například ve zprávě IPCC zaměřené na dopady, adaptace a zranitelnost,⁷² lze nejlépe přiblížit třemi zásadními otázkami:

1. Jak jsou různé skupiny ve společnosti ohroženy nebo zasaženy dopady změny klimatu?
2. Jaké je rozdělení přínosů a nákladů adaptačních či mitigačních opatření napříč různými skupinami ve společnosti?
3. Jsou adaptační a mitigační procesy férové a transparentní s ohledem na rozdělení politické moci a participace pro všechny skupiny?

Odpověď na první z otázek vyžaduje data, která jsou v českém kontextu málo dostupná. V některých ohledech jsou přesto vidět rozdílné dopady změny klimatu na různé skupiny. Pokud mají klimatické politiky opravdu vést ke snížení nerovností, je nutné tyto nerovnosti nejdříve identifikovat a následně pochopit jejich příčiny. Při hledání odpovědi na druhou otázku v rámci jednotlivých podkapitol je nutné poukázat na fakt, že ne každé adaptační opatření či mitigační politika benefitují všem stejně, a naopak mohou bez rozpoznání a reflektování existujících genderových nerovností tyto rozdíly dále prohlubovat. Je zřejmé, že otázky jsou vzájemně propojené, jelikož prohlubování genderových (a jiných) nerovností zároveň zhoršuje

⁷² IPCC WGII Sixth Assessment Report. Summary for Policymakers. IPCC (2022), https://report.ipcc.ch/ar6wg2/pdf/IPCC_AR6_WGII_SummaryForPolicymakers.pdf.

už tak disproporčně velkou zranitelnost marginalizovaných skupin vůči dopadům změny klimatu a snižuje jejich schopnost zapojit se a přispět do tvorby klimatických politik.

V textu níže jsou nejprve identifikované základní proměnné, které ovlivňují vztah mezi genderem a klimatem v českém prostředí. Jsou zde přiblíženy konkrétní příklady, kdy změna klimatu nebo s ní spojené adaptační a mitigační politiky mají rozdílné přínosy, dopady a náklady na různé skupiny obyvatel. Důraz je nejprve kladen na oblasti adaptace na změnu klimatu a mitigace v kontextu mobility a energetické transformace. Tato témata byla vybrána z důvodu jejich relevance pro českou debatu, a na základě předchozích analýz a zkušeností ze zahraničí jsou pro každé z nich představena možná řešení. Poslední sekce je zaměřena na participaci na adaptačních a mitigačních procesech.

3.1 Základní proměnné – ekonomická situace, rozdělení péče a bezpečnost

Ve vztahu mezi mitigací a adaptací na změnu klimatu a genderovou nerovností hrají v českém kontextu důležitou roli tři faktory: ekonomická situace, rozdělení péče a v neposlední řadě násilí a s ním spojená otázka pocitu bezpečí.

Co se týče první proměnné, v Evropě jsou stále velice znatelné rozdíly mezi příjmy mužů a žen. K roku 2019 například v Česku vydělávali muži průměrně o 18,9 % více než ženy, což staví českou společnost výrazně pod průměr EU.⁷³ Tyto rozdíly se dále přenášejí i do důchodů. Podle dat OECD mají ženy v Česku o 12 % nižší důchody než muži.⁷⁴ Zároveň jsou důchodci – vedle dalších skupin obyvatelstva, jako jsou rodiče samoživitelé, a častěji matky samoživitelky – jednou ze skupin nejvýrazněji zasažených chudobou, ať už příjmovou, nebo například energetickou.⁷⁵ Podle výzkumu organizace PAQ Research s názvem „Život během pandemie“ se po dvou letech pandemie covidu-19 ocitlo až 25 % důchodců v příjmové chudobě, která může být způsobena právě rostoucími cenami energií.⁷⁶ Ženy důchodkyně jsou v tomto kontextu nejohroženější, ať už kvůli nižším důchodům, nebo protože se často dožívají delšího věku, a zůstávají tedy na veškeré výdaje spojené s bydlením samy.⁷⁷ Tyto faktory hrají důležitou roli ve schopnosti adaptace na změnu klimatu, a zároveň jsou to právě matky samoživitelky nebo důchodkyně (mimo další skupiny), jejichž situace by se skrze klimatické politiky mohla proměnit k lepšímu.

⁷³ Evropská komise. Equal pay? Time to close the gap!. Factsheet (2021), https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights_equalpayday_factsheet.pdf.

⁷⁴ Mercer. Gender differences in pension outcomes (extract from the Report). Mercer CFA Institute Global Pension Index. (2021), <https://www.mercer.com/content/dam/mercer/attachments/private/gl-2021-global-pension-special-chapter-gender-differences-in-pension-outcomes-mercer.pdf>.

⁷⁵ Křížková, A., Marková Volejníčková, R., Pospíšilová, M. Gender a energetika. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. a Heinrich-Böll-Stiftung e.V., (2016), https://cz.boell.org/sites/default/files/gender_energetika_online.pdf.

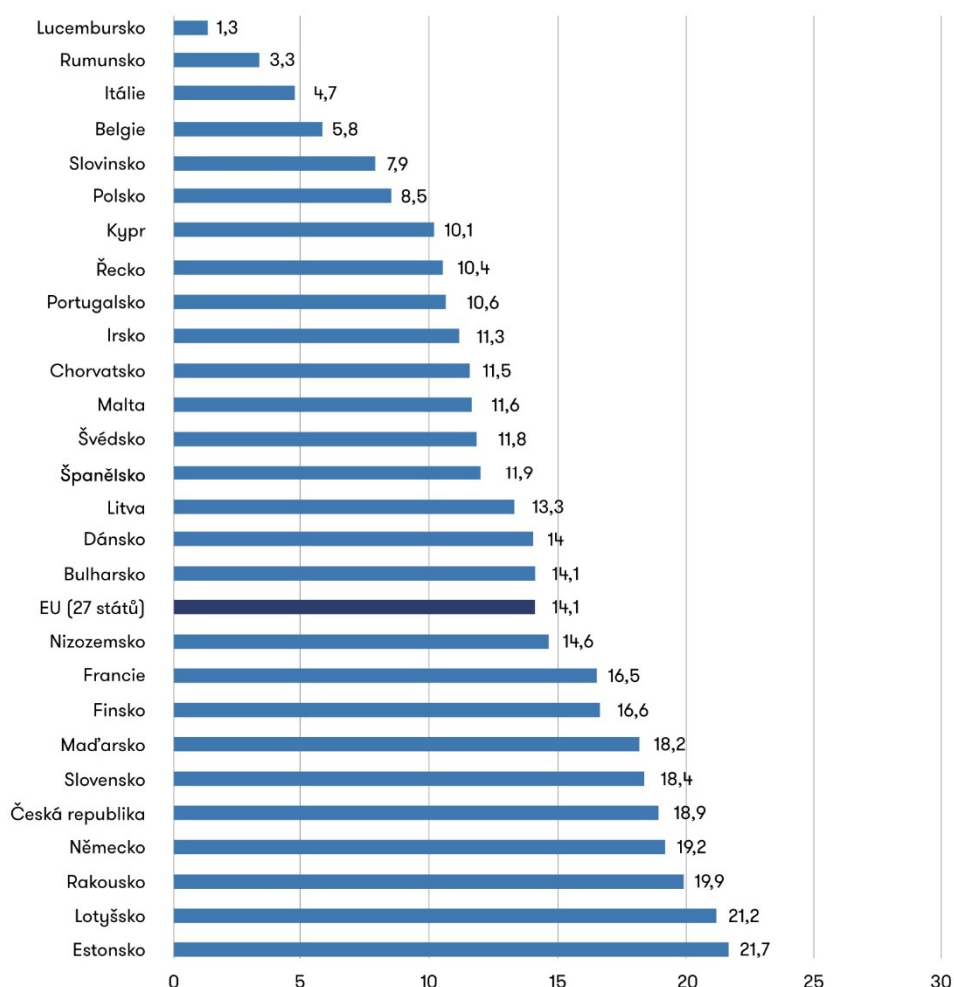
⁷⁶ Život během pandemie. Jak se vyvíjí ekonomická situace domácností? (2022), <https://zivotbehempandemie.cz/dopad>.

⁷⁷ Úřad vlády ČR. Strategie rovnosti žen a mužů 2021–2030, https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf

Obrázek 3. Gender pay gap v zemích EU

Gender pay gap v zemích EU

Zdroj: Evropská komise (2021)

Změna klimatu a s ní spojené politiky a opatření se také jinak dotknou žen už jen proto, že to bývají v drtivé většině případů ony, kdo v průměru častěji pečují o děti a domácnost. Nerovnost v této oblasti se obvykle vyjadřuje počtem hodin strávených neplacenými aktivitami, jako je péče o děti či o domácnost. Napříč Evropskou unií i celosvětově se rozdíly mezi muži a ženami i metodika jejich měření liší, avšak je takřka pravidlem, že ženy stráví neplacenou domácí prací 1,5 až 2x více času než jejich partner.⁷⁸ Podle průzkumu českých domácností z roku 2016 byl u rodičů pracujících na plný úvazek poměr času stráveného péčí 4,51 hodiny denně

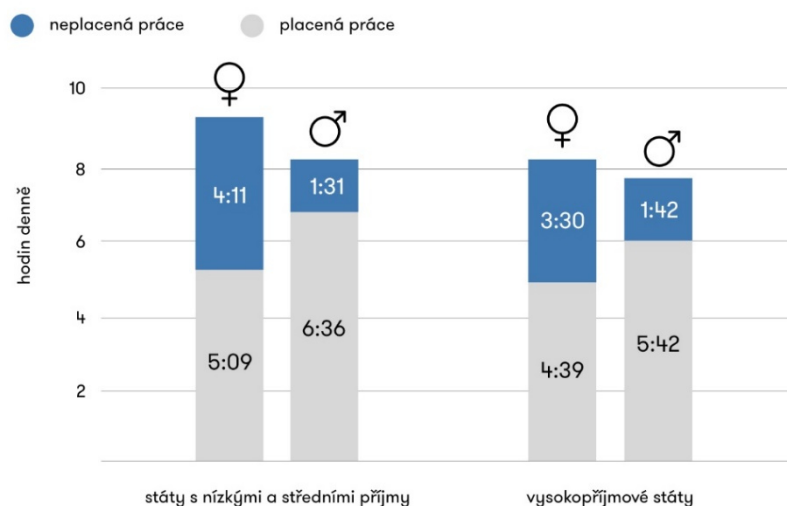
⁷⁸ Participation time per day in household and family care, by gender, (hh mm; 2008 to 2015). Eurostat, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Participation_time_per_day_in_household_and_family_care,_by_gender,\(hh_mm;_2008_to_2015\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Participation_time_per_day_in_household_and_family_care,_by_gender,(hh_mm;_2008_to_2015).png); The WHO Council on the Economics of Health for All. Valuing Health for All: Rethinking and building a whole of society approach. Council brief no. 3. WHO (2022), https://cdn.who.int/media/docs/default-source/council-on-the-economics-of-health-for-all/who_councilbrief3.pdf?sfvrsn=b121f943_11&download=true.

u žen oproti 3,06 hodiny u mužů.⁷⁹ Tato nerovnost se následně promítá do mnoha aspektů života, včetně výše zmíněného příjmového znevýhodnění nebo rozdílných potřeb v kontextu řešení klimatických politik.

Obrázek 4. Příklady rozdílů mezi ženami a muži v času stráveném neplacenou prací

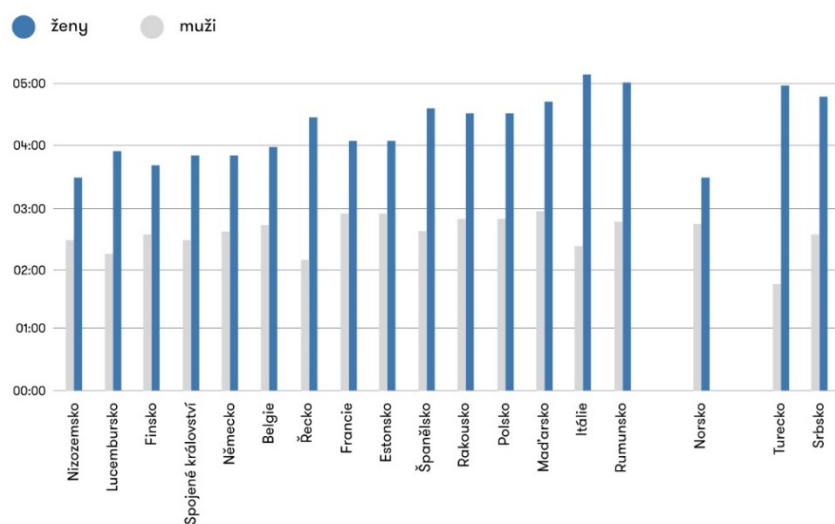
Data Světové zdravotnické organizace z 23 států s nízkými a středními příjmy a 23 států s vysokými příjmy (2005–2013)

Zdroj: WHO

Obrázek 5. Doba za den strávená v domácnosti nebo poskytováním péče dle genderu

Doba za den strávená v domácnosti nebo poskytováním rodinné péče dle genderu, data Eurostatu pro vybrané evropské státy (2008-2015)

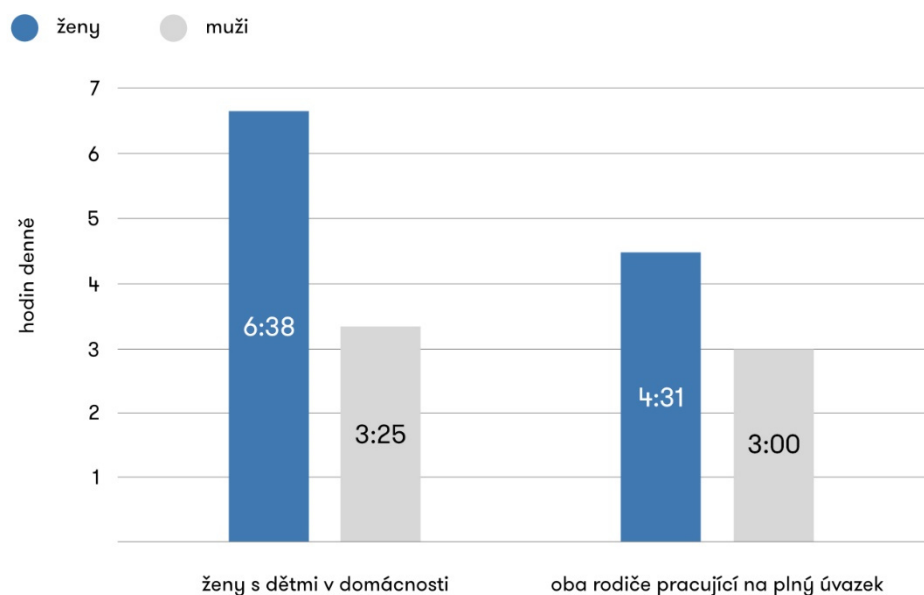
Zdroj: Eurostat

⁷⁹ Menzel, A., Miotto, M. Rozdílné ekonomické dopady krize covid-19 na muže a ženy v Česku. Studie IDEA anti COVID-19 # 21 / (2020), https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Gender_dopady_covid-19_cerven_21/IDEA_Gender_dopady_covid-19_cerven_21.html#p=12.

Obrázek 6. Data z průzkumu českých domácností

Data z průzkumu českých domácností z roku 2016

Zdroj: IDEA

V neposlední řadě je důležité brát ohled na problematiku násilí a s ním spojeného bezpečí (a wellbeing). Sběr dat na analýzu sexuálního násilí je však poměrně komplikovaný, jelikož metody a definice jsou napříč zeměmi nejednotné. Světová zdravotnická organizace udává, že každá třetí žena na světě se stala v průběhu svého života obětí fyzického nebo sexuálního násilí.⁸⁰ Podobná čísla se objevují i v evropském průzkumu z roku 2014, který osvětluje i intersekcionalitu této problematiky, když přináší zjištění, že v chudších domácnostech je násilí častější (viz obrázek).⁸¹ V České republice nedávný průzkum ukázal, že se s nějakou formou sexuálního násilí či obtěžování setkala každá druhá žena oproti pětina mužů.⁸² Trauma z násilného zážitku nebo strach z možnosti sexuálního obtěžování dále zvyšují genderové nerovnosti, které zamezují ženám a dalším skupinám realizovat se, plně se podílet na trhu práce, plně využívat veřejný prostor či městskou dopravu, plně se účastnit rozhodovacích procesů atd.⁸³

⁸⁰ WHO. Violence against women (2021), <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>.

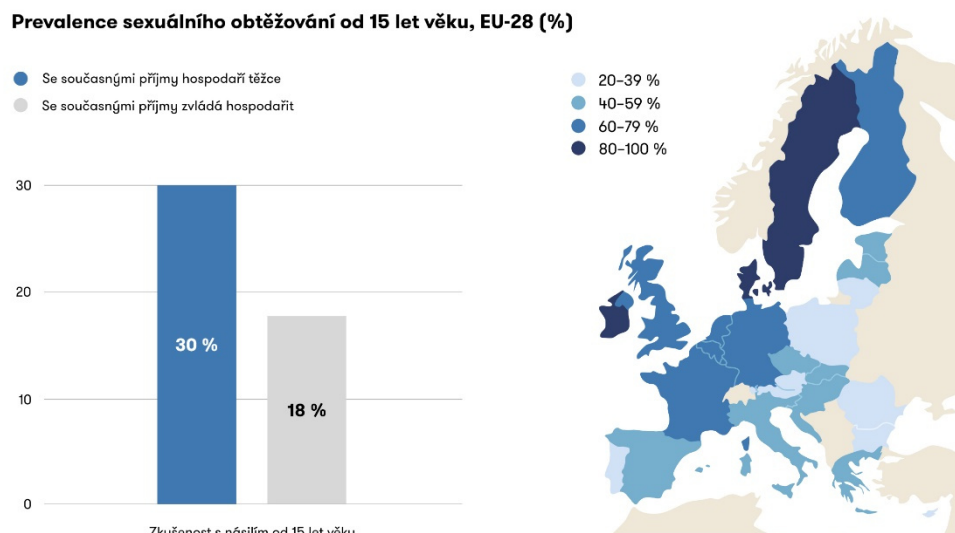
⁸¹ Violence against women: an EU wide survey. FRA - European Union Agency for Fundamental Rights, (2014), https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf; nový průzkum právě probíhá a výsledky budou známy v roce 2023, viz Evropský parlament. Parliamentary questions. Answer given by Ms Dalli on behalf of the European Commission. (2021), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2020-005214-ASW_EN.html.

⁸² Michálková, E. S nějakou formou sexuálního násilí/obtěžování se setkala každá druhá žena. Profem, (2021), <https://www.profem.cz/cs/o-nas/novinky/a/s-nejakou-formou-sexualniho-nasili-obtezovani-se-setkala-kazda-druha-zena>.

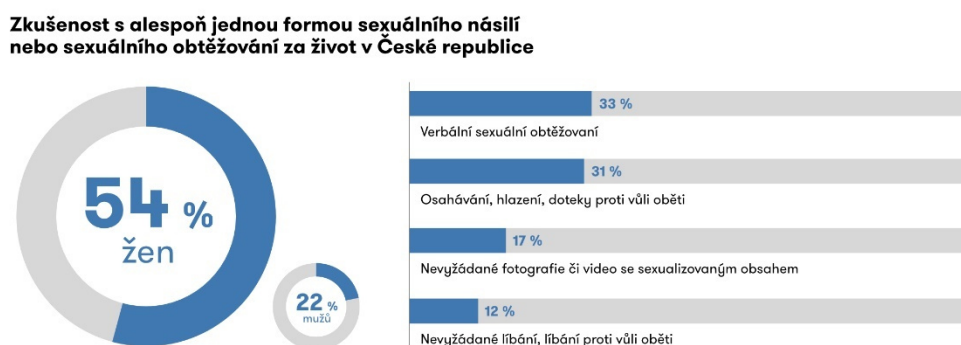
⁸³ Čírtková, L., Ptáček, R., Žukov, I. Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti. Psychiatrie pro Praxi (2009); 10(6). 268–271, <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2009/06/06.pdf>; Stodolová, M. Sexuální obtěžování na pracovišti. Odbory.info (2016), <https://www.odborny.info/obsah/11/sexualni-obtezovani-na-pracovisti/17052>

Obrázek 7. Sexuální obtěžování partnerem v zemích EU-28 od 15 let věku a zkušenost s fyzickým nebo sexuálním násilím od 15 let věku podle spokojenosti respondentek s ekonomickou situací jejich domácnosti

Obrázek 8. Zkušenost s alespoň jednou formou sexuálního násilí nebo sexuálního obtěžování za život v České republice

Zdroj: ProFem (2021)

3.2 Adaptace na změnu klimatu – Reakce na extrémní meteorologické jevy

Přímé dopady změny klimatu v podobě častějších extrémních meteorologických jevů a přírodních katastrof mají nejen v zemích globálního Jihu rozdílné dopady na různé skupiny obyvatel. Vlnami veder jsou v evropských městech více ohrožené seniorky, přírodní katastrofy mohou mít za následek výkyvy v násilí na ženách nebo také zvyšovat zátěž na ženy v podobě péče. První zjištění je možné promítnout do adaptačních politik měst, další zjištění ohledně prohlubování genderových nerovností ve vztahu k péči a násilí je nutné řešit systematicky pomocí politik a opatření, které nejsou primárně klimatické.

Zprávy IPCC varují, že s oteplováním klimatu se zvyšuje pravděpodobnost extrémních meteorologických jevů a přírodních katastrof. Ačkoliv jsou tyto jevy příznačnější pro země globálního Jihu, s jejich častějším výskytem se počítá i na území

Evropy a České republiky.⁸⁴ Tyto události prokazatelně prohlubují existující nerovnosti, a to nejen v globálním měřítku, ale i vnitrostátně. Jejich následky totiž nejsilněji pocítují marginalizované či znevýhodněné skupiny obyvatelstva, které mají nízkou schopnost na výkyvy klimatu adekvátně reagovat a zároveň se nemohou ze způsobených škod (ať už na majetku, či na zdraví – fyzickém i mentálním) vzpamatovat.⁸⁵ Dopady přírodních katastrof a extrémních meteorologických jevů se také různí v souvislosti s pohlavím či věkem. Niže jsou představeny tři oblasti, kde gender může hrát zásadní roli.

3.2.1 ZDRAVOTNÍ DOPADY VYŠŠÍCH TEPLOT

Evropská města v posledních letech zažívají častější vlny extrémně vysokých teplot. Ty mají hlavně v letních měsících závažné zdravotní implikace, které mohou u ohroženějších skupin obyvatelstva vést i k vyšší úmrtnosti. Data z přelomu tisíciletí a z roku 2003, kdy Evropu zasáhla masivní vlna veder, ukazují na fakt, že i zde hraje roli gender. Nejvyšší úmrtnost je totiž zaznamenána u starších žen. Tento jev může mít různé důvody: zaprvé seniorky žijící o samotě mají nižší šanci, že si jejich zhoršujícího zdravotního stavu někdo všimne a zavolá včas pomoc, a zadruhé může jít o fyziologické rozdíly, kvůli kterým jsou ženská těla citlivější na teplotní šoky.⁸⁶ Faktor nízké sociální inkluze však v některých zemích naopak více ohrožuje osamocené muže-seniory.⁸⁷

3.2.2 PÉČE SPOJENÁ S NÁSLEDKY PŘÍRODNÍCH KATASTROF

Jelikož ženy ve větší míře obstarávají péči o děti nebo starší rodinné příslušníky, dá se očekávat, že se tento jev prohloubí v situaci přírodní katastrofy, kdy jsou právě tyto skupiny nejohroženější. Pandemie covidu-19 například ukázala, že v případě uzavření škol se čas strávený výukou dětí či péčí o ně navýšil více ženám.⁸⁸ Ačkoliv má pandemie a s nimi spojená opatření velice specifický průběh a nedá se ve všech ohledech srovnávat s přírodní katastrofou, je nepravděpodobné, že by se následkem přírodní katastrofy genderové role proměnily, a ženy tudíž stále ponесou větší odpovědnost za péči. V případě nutnosti zvýšené péče o děti či starší rodinné příslušníky se potom opět prohlubují nerovnosti.

3.2.3 BEZPEČÍ V PRŮBĚHU A PO PŘÍRODNÍCH KATASTROFÁCH

Průběh a následky přírodních katastrof se dříve nebo později promítnou do nárůstu genderově podmíněného násilí, a to v zemích rozvojových⁸⁹ i rozvinutých. Domáci

⁸⁴ Ministerstvo životního prostředí ČR. Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR pro období 2021–2030,

[https://www.mzp.cz/C1257458002FoDC7/cz/zmena_klimatu_adaptacni_strategie/\\$FILE/OEOK_Narodni_adaptacni_strategie-aktualizace_20212610.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002FoDC7/cz/zmena_klimatu_adaptacni_strategie/$FILE/OEOK_Narodni_adaptacni_strategie-aktualizace_20212610.pdf).

⁸⁵ Islam, N., Winkel, J. „Climate change and social inequality“. DESA Working Paper No. 152 (2017), https://www.un.org/esa/desa/papers/2017/wp152_2017.pdf.

⁸⁶ D'Ippoliti, D. et al. The impact of heat waves on mortality in 9 European cities: results from the EuroHEAT project. *Environmental Health* 9:37, (2010), <https://ehjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/1476-069X-9-37>.

⁸⁷ WHO. Gender, climate change and health. Draft discussion paper, https://www.who.int/globalchange/publications/reports/final_who_gender.pdf.

⁸⁸ Menzel, A., Miotto, M. Rozdílné ekonomické dopady krize covid-19 na muže a ženy v Česku. Studie IDEA anti COVID-19 # 21 / (2020), https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Gender_dopady_covid-19_cerven_21/IDEA_Gender_dopady_covid-19_cerven_21.html#p=12.

⁸⁹ UN Women Fiji. Climate change disasters and gender based violence in the Pacific. UN Women (2014), <https://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/1/climate-change-disasters>

-and-gender-based-violence-in-the-pacific.

a genderově podmíněné násilí se prokazatelně zvýšilo například po zemětřesení v novozélandském Canterbury v roce 2010, také po hurikánu Katrina, který v roce 2005 zasáhl jih Spojených států, nebo po požárech v australském státě Victoria v únoru 2009.⁹⁰ Situace bezprostředního ohrožení přírodní katastrofou i jinou zásadní událostí ale může vyvolat i opačnou reakci a počty hlášení násilných činů pomyslně snížit. Problémy s násilím totiž na okamžik ztrácí prioritu, protože se lidé soustředí na své vlastní přežití a přežití svých blízkých. Na různých místech Spojených států se například kolem útoků z 11. září 2001 snížil počet žen přihlášených do krizových center pro oběti domácího násilí, bylo zaznamenáno méně volajících na tísňové linky, a dokonce se některé ženy z krizových center vracely zpět domů ke svým násilným partnerům, od nichž předtím utíkaly.⁹¹ V České republice se podobná situace odehrála po povodních v roce 2002, kdy krizové linky zaznamenaly výrazný pokles příchozích hovorů a snížil se počet nově přihlášených do krizových center.⁹² Mezi důvody vedoucí k většímu násilí vůči ženám a dívkám po přírodní katastrofě patří nárůst stresových faktorů, náhlé změny prostředí (krizové tábory, příp. návrat násilného partnera pod záminkou ochrany před katastrofou) nebo prohloubení výchozích faktorů vedoucích k násilí, přičemž v této oblasti chybí dostatečné množství analýz pro zjištění přímých vazeb.⁹³

3.2.4 NAVRHOVANÁ ŘEŠENÍ – ADAPTACE A SYSTEMATICKÉ ZMĚNY

V kontextu extrémních meteorologických jevů a přírodních katastrof je možné vedle plánů environmentální bezpečnosti a plánů zaměřených na urbánní odolnost zavádět také adaptační politiky na změnu klimatu. Ty mohou pomocí zacílených adaptačních opatření posilovat odolnost měst a zároveň snižovat existující (genderové) nerovnosti. Mapování a očekávání dopadů vln veder na osamocené osoby může například vést k efektivnějším informačním/osvětovým opatřením a předcházení škod a ztrát mj. i na lidských životech.⁹⁴

Do praxe uvádí plán pro období vln veder například Paříž,⁹⁵ která podporuje mezigenerační spolubydlení, vytváří kontaktní síť, která zajišťuje, aby dobrovolníci a sociální zaměstnanci kontrolovali seniory a seniorky, zda jsou v pořádku, a v neposlední řadě byla spuštěna informační kampaň, aby se o teplotních rizicích dozvědělo co nejvíce osob. Nižší popsání příkladu pařížského programu na ozelenění školních hřišť je dále ukázkou toho, jak lze snoubit environmentální a sociální benefity adaptačních opatření. Mezi další řešení patří přístup k budovám, které během vln horka poskytují možnost ochlazení (veřejné budovy, bazény, nákupní centra). Takové budovy mají být v dochozí vzdálenosti pro všechny občany (zde hraje

⁹⁰ Parkinson, D. „The hidden disaster: Domestic violence in the aftermath of natural disaster“. *Australian Journal of Emergency Management* 28(2). (2013): 28-35, https://www.researchgate.net/publication/288432753_The_hidden_disaster_Domestic_violence_in_the_aftermath_of_natural_disaster.

⁹¹ Lewin, T. „Shelters Have Empty Beds; Abused Women Stay Home“. *The New York Times* (2001), <https://www.nytimes.com/2001/10/21/us/shelters-have-empty-beds-abused-women-stay-home.html>.

⁹² Boček, J., Hroch, J. „Pod povrchem karantény: psychické problémy, násilí, sebevraždy. Co už teď prozrazují data?“. *iROZHLAS* (2020), https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-domaci-nasilie-sebevrazdy-uzkost-panika-deprese_2004070600_jab.

⁹³ Thurston, A. M., Stöckl, H., Ranganathan, M. Natural hazards, disasters and violence against women and girls: a global mixed-methods systematic review. *BMJ Global Health* (2021), <https://gh.bmj.com/content/6/4/e004377.info>

⁹⁴ Strategie adaptace hl. m. Prahy na klimatickou změnu identifikuje zranitelnou skupinu seniorů nad 65 let, gender však dále neřeší. Viz <https://iprpraha.cz/assets/files/files/odc7c2ed327091d4b6180249f408fb7d.pdf>.

⁹⁵ Direction générale de la Santé, et al. Plan national canicule. 2017, https://solidarites-sante.gouv.fr/IMG/pdf/pnc_actualise_2017.pdf?TSPD_101_Ro=087dc22938ab2000796b4752faab6b729371d1ed87a01534969a962c85b4a60fb7a1e2f334f274ceo830453cd414300of846ae5d4b568do23481f44f88c8ad73a426e863fd732aab9d97b603d2998eeb4e198eb53cb26c4db06ec934ef66245.

roli městské plánování) a zároveň mají být dostupné pro všechny návštěvníky, kteří se chtějí (pouze) zchladit.⁹⁶

Paříž – zelenění školních hřišť jako nástroj boje s vlnami veder

V reakci na vlny veder zasahující v posledních letech evropská města vznikl v Paříži program ozelenění školních hřišť s pracovním názvem „OASIS“. Většina školních hřišť byla v Paříži pokrytá betonem, a tím pádem se podílela na efektu tepelného ostrova. Zároveň je takových hřišť v každé čtvrti několik a mají ideální potenciál stát se přístupnými místy zeleně. Vzniklo proto několik pilotních projektů na ozelenění hřišť. Program měl několik dílčích cílů: snížit ve městě efekt tepelného ostrova, poskytnout žákům zdravé a stimulační prostředí pro učení, zvýšit povědomí místních obyvatel o efektech klimatické změny, umožnit nejzranitelnějším skupinám obyvatelstva (tedy dětem, důchodcům, lidem se zdravotními problémy atd.) přístup k chladnějším místům. Program má také ambice podporovat setkávání a solidaritu místních komunit. Mezi pilotními projekty byla školní hřiště v nízkopříjmových čtvrtích a bylo podmínkou, že ozeleněné plochy musí být přístupné přímo z ulice, aby se zde mohli ve vlnách veder zchladit všichni obyvatelé dané čtvrti. Pilotní projekty byly uskutečněny s aktivním zapojením dětí docházejících do vybraných škol. Proběhlo celkem šest workshopů, kde se děti dozvíдалy o environmentálních, zdravotních a sociálních benefitech zelených ploch a následně společně se svými učitelkami, učiteli a dalším školním personálem navrhovaly, jak by podle nich měla hřiště ideálně vypadat. Tyto návrhy byly potom zapracovány do finální podoby plánů na obnovu hřišť a z participativního procesu vyšla řada doporučení pro budoucí projekty v rámci programu.⁹⁷

Oproti zdravotním komplikacím spojeným s efektem tepelného ostrova ve městech vyžadují rizika zvyšujícího se násilí a nutnosti péče hlubší systematické řešení. Přírodní katastrofy a extrémní meteorologické jevy mohou tato rizika zesilovat, jejich příčiny je však nutné řešit permanentně a celospolečensky. Strategie rovnosti žen a mužů uvádí ve vztahu k péči například zvýšení participace mužů na péči nebo osvětové kampaně zaměřené na snižování stereotypů ve společnosti.⁹⁸ Jakkoli složité je přírodní katastrofy předpovídat, je důležité zahrnovat pečující osoby do plánování (adaptačních) politik tak, aby potřeby těchto osob nezůstaly opomenuty. Pro boj s násilím Strategie navrhuje zvýšenou prevenci (omezení škodlivých stereotypů vedoucích k násilí, včetně zapojení problematiky do vzdělání), zlepšení přístupu obětí k systémové pomoci a zvyšování kompetencí profesí přicházejících do styku s oběťmi.⁹⁹ S dostatkem dat analyzujících vztah mezi násilím a přírodními katastrofami by se tento vztah mohl promítnout právě do takových cílů (např. kompetence specifické pro situace přírodních katastrof).

3.3 Mitigace – mobilita v územním plánování

K dosažení klimatické neutrality je nutné snižovat emise z dopravy skrze posilování veřejné dopravní infrastruktury a podporu inovací v nízkouhlíkové mobilitě. Dopravní návyky různých skupin obyvatel jsou však rozdílné a dá se říci, že mobilita se silně odvíjí od genderu. Je proto potřeba při plánování infrastruktury dbát na inkluzivitu všech opatření směřujících ke snižování emisí. Evropská města nabízí jak inspiraci k důkladnému zohlednění genderu v městském plánování, tak naopak příklady dopravních inovací, které neposkytují všem stejné benefity.

⁹⁶ Resurrección, B. P., et al. „Gender-transformative climate change adaptation: advancing social equity Paper commissioned by the Global Commission on Adaptation (GCA) (2019), https://genderandsecurity.org/sites/default/files/Resurreccion_et_al_-_G-Transformative_Climate_Change_Adaptatn_-_Advancg_Soc_Equity.pdf.

⁹⁷ Breil, M. et al. Leaving No One Behind' in Climate Resilience Policy and Practice in Europe. ETC/CCA Technical Paper 2021/2. (2021).

⁹⁸ Úřad vlády ČR. Strategie rovnosti žen a mužů 2021–2030, https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf

⁹⁹ Tamtéž.

Důležitým faktorem pro dosažení klimatické neutrality je sektor dopravního a městského plánování. Samotná doprava představuje 30 % emisí oxidu uhličitého v EU.¹⁰⁰ Zelená dohoda pro Evropu má mimo jiné zajistit i rozšíření nízkouhlíkové veřejné dopravy.¹⁰¹ V budoucích letech se tedy dá očekávat výrazný přísun investic a inovací do tohoto sektoru. S cílem snížení emisí skleníkových plynů z dopravy o 90 % plánuje Evropská komise tento rok vydat nový rámec EU pro městskou mobilitu.¹⁰² Ten má motivovat evropská města k „rozvoji systémů městské dopravy, které jsou bezpečné, přístupné, inkluzivní, cenově dostupné, inteligentní, odolné a neprodukují emise“.¹⁰³ Budoucí udržitelná dopravní opatření by měla společně s emisemi snižovat i nerovnosti a přinášet všem skupinám stejné benefity.

3.3.1 ROZDÍLY V MOBILITĚ

Městské plánování a oblast mobility skrývají mnoho genderově specifických problémů, které mohou adaptační opatření řešit, ale i zhoršovat. V dopravě jde například o to, že každodenní cesty mužů a žen, a tím pádem i jejich zkušenosti z dopravy, se velice liší. Logicky se tyto rozdíly neomezují pouze na binární rodové rozdělení – mobilita se proměňuje v závislosti na věku, fyzických schopnostech, společenských normách či pocitu bezpečí. Jinak se po prostoru pohybuje dítě, jinak důchodce, člověk na vozíku nebo se zkušeností specifických forem diskriminace a násilí. Pokud se zaměříme primárně na ženy, mnohé studie ukazují, že jejich mobilita je výrazně přizpůsobena péči, ať už o děti, domácnost či starší rodinné příslušníky.¹⁰⁴ Ženy se pohybují v kratších úsecích než jejich mužské protějšky, jejich cesty jsou méně přímočaré a obsahují více zastávek. U žen je běžnější, aby během cesty do práce nebo z práce obstaraly potřeby domácnosti a péče o rodinu (dopravení dětí do škol, školek a z nich, běžné nákupy, návštěva starších příbuzných, návštěvy u lékaře atd.).¹⁰⁵ Je důležité zmínit, že tyto rozdíly spočívají převážně v nerovném rozdělení péče, a proto je v tomto kontextu výraz „žena“ zaměnitelný za „pečující“. Mobilita u žen je dále silně ovlivněna i pocitem bezpečí.

3.3.2 NAVRHOVANÁ ŘEŠENÍ – JAK NA GENDER MAINSTREAMING A ČEHO SE VYVAROVAT

V českém prostředí se pohybují debaty o genderu v dopravě a městském plánování zatím na teoretické úrovni. Ačkoliv například v Praze má cestující s dítětem do tří let jízdu v rámci Pražské integrované dopravy zdarma, obecně jsou města plná bariér pro různé skupiny obyvatel.¹⁰⁶ V řadě evropských měst je ale gender mainstreaming normou.

¹⁰⁰ Evropský parlament. Emise CO₂ z aut: fakta a čísla (infografika). (2019), <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20190313STO31218/emise-co2-z-aut-fakta-a-cisla-infografika>.

¹⁰¹ Evropská komise. Zelená dohoda pro Evropu, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs.

¹⁰² Directorate-General for Mobility and Transport. New transport proposals target greater efficiency and more sustainable travel. European Commission (2021), https://transport.ec.europa.eu/news/efficient-and-green-mobility-2021-12-14_en.

¹⁰³ Motýl, J. „Evropská komise: Poslední dny na konzultaci nového rámce pro městskou mobilitu“. Městem na kole (2021). <https://mestemnakole.cz/2021/09/posledni-dny-na-konzultaci-noveho-ramce-pro-mestskou-mobilitu/>.

¹⁰⁴ O starší rodinné příslušníky ve většině případů pečují ženy, viz „Ženy a uhoněné děti. Víc než pětina dospělých Čechů pečuje o své blízké“. iDNES.cz (2019), https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/domaci-pece-blizke-osoby-cr-opatrovani-opatrovnictvi.A190305_153053_domaci_cern.

¹⁰⁵ Ortega Hortelano, A. et al. Women in European Transport with a focus on Research and Innovation, Publications Office of the European Union (2019), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC117687>.

¹⁰⁶ Pospíšilová, M. „Mobilita opravdu pro všechny?“. Gender a výzkum 19/2 (2018): 212-215, <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2018/02/16.pdf>.

Gender mainstreaming ve Vídni

Rakouská metropole se začlenění genderových otázek do plánování oficiálně věnuje už od roku 2001. To vedlo k realizaci mnoha projektů, které berou v potaz výše zmíněnou problematiku rozdílů v péči, dbají na lepší bezpečnost žen na ulicích atd.¹⁰⁷ Od výstavby nových budov po plánování parků či veřejného prostoru musí všechny projekty zohlednit to, jaký dopad budou mít na různé skupiny obyvatel a jaké benefity jim mohou přinášet. Na vídeňském dopravním plánování, které cílí na rozšíření veřejné dopravy a zkvalitnění veřejného prostoru pro chodce a cyklisty, se podílí skupina složená z 800 občanů (tzv. citizens assembly) sdílejících podněty ze svých vlastních zkušeností. Město také s každým novým dopravním opatřením provádí tzv. fairness check (ověření férovosti), kdy s odbornou komunitou analyzuje, zda jsou plánované kroky dostatečně inkluzivní.¹⁰⁸ Takový přístup při plánování environmentálně udržitelných opatření zamezuje riziku, že zatímco někteří občané profitují, jiní trápí.

Příklad vídeňského dopravního plánování, a konkrétně metoda „fairness check“ (ověření férovosti) opatření, ukazuje na důležitou problematiku inkluzivity klimatických politik. S ohledem na změnu klimatu je totiž potřeba uznat rozdílné mitigační a adaptační schopnosti členů a členek společnosti závislé na řadě vzájemně se protínajících faktorů včetně rasy, pohlaví, fyzických schopností, příjmu apod. Zároveň se tyto schopnosti vzájemně podmiňují, přičemž je potřeba využívat ko-benefity adaptačních a mitigačních opatření a vnímat potenciální maladaptaci či malmitigaci konkrétně v oblasti dopravních inovací, jsou popsány níže. Tyto příklady nemají nijak zpochybňovat potenciál uvedených řešení udržitelné mobility. Je ale nutné přemýšlet nad tím, komu přináší největší benefity a jaké alternativy k nim mohou nabízet větší inkluzivitu.

Maladaptace a malmitigace - podpora kol, koloběžek a elektromobilů

Mezi oblíbenými udržitelnými inovacemi v dopravních systémech evropských měst se často objevují sdílená kola, koloběžky apod., které se slučují pod názvem mikromobilita. Právě tento fenomén ukazuje, že ne všechna udržitelná či nízkouhlíková řešení vedou automaticky k genderové rovnosti, ale naopak mohou i prohlubovat už existující nerovnosti. Data ukazují, že tyto služby nejčastěji využívají vzdělaní, mladí muži s průměrně vyššími příjmy,¹⁰⁹ kteří nejsou omezovali takovými potřebami, jako je například přemístění kočárku, pohyb s dětmi nebo odnos nákupu. Sdílená kola či koloběžky nepřinášejí univerzální dostupnost dopravy, a to jak tu ekonomickou, tak fyzickou. Dalším příkladem z Evropy může být politika podpory elektromobilů v Norsku, kdy lidé využívali dotace na koupi elektromobilu a daňové úlevy z toho plynoucí. Tím, že si však kupovali elektromobily jako již svá druhá auta, nepřispívali do daňového systému a dále se prohlubovaly rozdíly ve společnosti. Více výhod by přinesla politika přímo zaměřená na snižování počtu soukromých aut obecně. To by mohlo vést ke zefektivnění hromadné dopravy, z čehož by benefitovaly především nízkopříjmové domácnosti.¹¹⁰

V České republice je prvním velkým krokem k řešení genderové nerovnosti v dopravě průzkum Ministerstva dopravy z roku 2019, jehož výsledkem jsou výstupy

¹⁰⁷ Manual for Gender Mainstreaming in Urban Planning and Urban Development. Werkstattbericht nr. 130 A. MA 18 – Urban Development and Planning, Vienna (2013), <https://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/studien/pdf/boo8358.pdf>.

¹⁰⁸ Stratil-Sauer, G., Telepak, G. „Vienna's new sustainable urban mobility plan“. Urban Development and Planning (2015). [prezentace], https://www.eltis.org/sites/default/files/17-06-2015_telepak-viennas_new_sump.pdf.

¹⁰⁹ 6t for Voi. Micromobility for all. A roadmap towards inclusive micromobility. Intermediate report. (2021), <https://6-t.co/en/etudes/micromobility-for-all-a-roadmap-to-inclusive-micromobility/>.

¹¹⁰ Breil, M. et al. Leaving No One Behind' in Climate Resilience Policy and Practice in Europe. ETC/CCA Technical Paper 2021/2. (2021).

„Ženy v dopravě“¹¹¹ a „Dopravní chování žen v datech“,¹¹² které otvírají téma k dalšímu řešení. Výsledky mimo jiné potvrzují, že stejně jako v jiných zemích i v Česku je mobilita žen více spojená s péčí o rodinu a domácnost a že zároveň vedle veřejné dopravy ženy více využívají chůze. Dále z průzkumu vyplývá, že ženy se častěji ve veřejné dopravě necítí bezpečně. Je tedy zřejmé, že budoucí inovace ve veřejné dopravě by měla tato data zohledňovat. Ženy a muži mají v mobilitě různé potřeby, a pokud mají být vyrovnaně naplněny, je nutné, aby se na plánování podílelo více žen. V rámci průzkumu Ministerstva dopravy byla sbíraná data doplněna o kvalitativní výzkum probíhající s několika fokusními skupinami, kde se přímo diskutovaly potřeby a nápady lidí. Takový přístup je ukázkou dobré praxe, která by měla do budoucna fungovat i na lokální úrovni u každého plánovaného projektu. Podrobný návod, jak zapojit nápady lidí do městského plánování, najdeme například v Manuálu participace, který vytvořil Institut pro plánování a rozvoj Prahy.¹¹³

3.4 Energetická transformace jako příležitost i potenciální riziko

Zvládnutí energetické transformace je stěžejní výzvou pro dosažení klimatické neutrality. Pakliže má tento proces být sociálně spravedlivý, musí být využit jeho potenciál v ohledu lepšího zapojení žen a dalších skupin do nově vznikajícího pracovního trhu a zohlednění role žen v přeměně regionů, péči o rodinu a komunitu. Zároveň je nutné brát v potaz genderové aspekty energetické chudoby, která s energetickou transformací úzce souvisí a která v českém prostředí ohrožuje spíše ženy.

Na začátku letošního roku rozhodla nově zvolená česká vláda ve svém vládním prohlášení o konci těžby uhlí do roku 2033.¹¹⁴ Ačkoliv není ještě jisté, v jakém poměru bude uhlí nahrazeno plynem, jadernou energií či obnovitelnými zdroji energie, odklon od uhlí představuje pro Českou republiku velkou výzvu. Energetická transformace s sebou nese výraznou proměnu pracovního trhu, a to hlavně v uhelných regionech. Zároveň se do popředí dostává čím dál palčivější otázka zdražování cen energií a s ní spojený fenomén energetické chudoby.

3.4.1 SPRAVEDLIVÁ TRANSFORMACE PRO VŠECHNY

Především pro Moravskoslezský, Karlovarský a Ústecký kraj bude ukončení těžby a zpracování uhlí šokem co do zaměstnanosti jak v průmyslu, tak v navazujících odvětvích a v sociálních a kulturních otázkách. Do roku 2027 by si tři zmíněné kraje měly rozdělit 41 miliard Kč¹¹⁵ pro zajištění procesu tzv. spravedlivé transformace a naplnění principu „Leave no one behind“¹¹⁶ (dosl. nikoho nenechat za sebou). Ztráta

¹¹¹ Centrum dopravního výzkumu. Závěrečná zpráva: Ženy v dopravě. Ministerstvo dopravy (2019), <https://www.mdcr.cz/getattachment/Ministerstvo/Rovne-prilezitosti/Rovne-prilezitosti-na-Ministerstvu>

-dopravy-%E2%80%93aktua/Zaverecna-zprava_Zeny-v-doprave.pdf.aspx?lang=cs-CZ.

¹¹² Centrum dopravního výzkumu. Manažerské shrnutí: Dopravní chování žen v datech. Ministerstvo dopravy (2020), [https://www.mdcr.cz/getattachment/Media/Media-a-tiskove-zpravy/Pruzkum-ukazal-](https://www.mdcr.cz/getattachment/Media/Media-a-tiskove-zpravy/Pruzkum-ukazal-rozdily-v-dopravnim-chovani-muzu-a/41-905_Manazerske-shrnuti.pdf.aspx)

rozdil-y-v-dopravnim-chovani-muzu-a/41-905_Manazerske-shrnuti.pdf.aspx.

¹¹³ IPR Praha. Manuál participace: Jak zapojit veřejnost do plánování města. (2015),

https://iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/Manual_Participace/manpart_1510.pdf.

¹¹⁴ Datum odklonu je však v současnosti opět nejisté z důvodu možných výpadků dodávek plynu z Ruska v důsledku ruské invaze do Ukrajiny, viz <https://denikreferendum.cz/clanek/33794-rozmach-zelene-energie-i-docasny-navrat-k-uhli-ceska-energetika-se-ocita-na-rozcesti>.

¹¹⁵ Česká televize. Dotace pro kraje za útlum těžby uhlí. Události z 16. března 2022. [video]

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1097181328-udalosti/222411000100316/cast/900276/?fbclid=IwARoGdZS6ESkIkxdzrynbIeoyUrZSbOagh9ETUsKDZFSuQMpuQGSrttLqL3g>.

¹¹⁶ Akgüç, M. et al. 'Leaving no one behind': putting words into actions. Social Europe (2022),

<https://socialeurope.eu/leaving-no-one-behind-putting-words-into-actions>;

Evropská komise. Mechanismus pro spravedlivou transformaci: nikdo nesmí být opomenut.

zaměstnání v uhelném sektoru se nepochybně týká více mužů,¹¹⁷ ovšem ve snaze „nenechat za sebou“ horníky z uhelných regionů by se také nemělo zapomínat na ty nejzranitelnější skupiny (ženy, důchodce, etnické minority atd.), které v těchto místech žijí a jsou s těžbou uhlí také ekonomicky, sociálně či kulturně spjaty.

Plány spravedlivé územní transformace třech relevantních krajů přistupují k otázce rovnosti různě – plán Moravskoslezského kraje otázku genderové rovnosti nezmiňuje, plán Karlovarského kraje uvádí jako jeden z principů „rovné příležitosti“, v kontextových indikátorech mapujících úroveň regionu v širších socioekonomických souvislostech se však rovnost neřeší.¹¹⁸ Nejzajímavěji je rovnost pohlaví řešena v plánu Ústeckého kraje, kdy se mapuje soulad specifických cílů plánu s jednotlivými Cíli udržitelného rozvoje. Dle dokumentu specifické cíle plánu přispívají nejméně právě k plnění cíle SDG 5 Rovnost mužů a žen a paradoxně také k plnění cíle SDG 15 Život na souši, což vyvízí k zamyšlení nad tím, do jaké míry plán přispívá k ochraně životního prostředí těžbou poznamenaného regionu.¹¹⁹

Samotný název „spravedlivá transformace“ však napovídá, že by se v tomto procesu nemělo jednat jen o zajištění nových pracovních míst pro horníky a rekultivaci krajiny, ale zároveň o příležitost, jak transformovat společnost a ekonomiku do celkově spravedlivější podoby.¹²⁰ Jednoduše jde o to, aby se existující nerovnosti neprohlubovaly a aby na energetickou transformaci nedoplatili lidé, kteří již nyní čelí ekonomickému či sociálnímu vyloučení.¹²¹ V současnosti chybí dostatečná data či studie analyzující dopady energetické transformace s ohledem na gender.

3.4.2 NAVRHOVANÁ ŘEŠENÍ – ZAPOJENÍ DO PRACOVNÍHO TRHU, ROZHODOVÁNÍ A ZOHLEDNĚNÍ PÉČE

Spravedlivá transformace by měla být příležitostí pro snížení nerovností – pokud se například z fyziologických důvodů či vlivem kulturních předsudků doposud ženy moc nepodílely na práci spojené s těžbou uhlí, měla by právě nyní být ideální příležitost zapojit je do nově vznikajícího pracovního trhu.¹²² To platí i pro jiné marginalizované skupiny. Už jen v oblasti přechodu na obnovitelné zdroje energie bude mimo jiné zapojení žen prakticky nevyhnutelné. Očekávaný masivní rozvoj obnovitelných zdrojů energie má celosvětově potenciál vytvořit miliony nových pracovních míst, jejichž naplnění je nutnou podmínkou k dosažení klimatické neutrality. V globálním měřítku bylo v roce 2012 v sektoru obnovitelných zdrojů zaměstnáno 7,3 milionu lidí, tento počet se do roku 2020 navýšil na 12 milionů a podle mezinárodní agentury IRENA by se do roku 2050 měl dále více než ztrojnásobit.¹²³

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_cs.

¹¹⁷ Podle dat ČSÚ k roku 2020 byli muži výrazně více zastoupeni v těchto odvětvích: těžba a dobývání; zpracovatelský průmysl; výroba a rozvod elektřiny, plynu a klimatizovaného vzduchu. Viz Český statistický úřad. Zaostřeno na ženy a muže. (2021), <https://www.czso.cz/documents/10180/142141209/30000221.pdf/6c6dfcee-a1e1-4f73-a6a0-8fba06487154?version=1.11>.

¹¹⁸ Plán spravedlivé územní transformace Karlovarského kraje.

<https://www.rskkvk.cz/assets/uploads/1631516947-191673738513727038651659690615.pdf>.

¹¹⁹ Plán spravedlivé územní transformace Ústeckého kraje. https://rskuk.cz/files/Uhelne-regiony/210322_Plan-transformace-UK_ver-4.0_.pdf.

¹²⁰ Hefferman, E. et al. A Feminist European Green Deal. Friedrich-Ebert-Stiftung (2022), <https://www.wecf.org/a-feminist-european-green-deal/>.

¹²¹ Uhlé regiony mají největší podíl osob ohrožených příjmovou chudobou a sociálním vyloučením a nejvyšší nezaměstnanost, viz <https://www.statistikaamy.cz/2017/06/26/lide-v-regionech-soudrznosti>

-se-potykaaji-s-vice-typy-ohrozeni/ ; <https://www.czso.cz/csu/xc/mapa-podil-kraje>.

¹²² Braunger, I., Walk, P. Guest post: Why gender justice matters in the transition away from coal. Carbon Brief, (2022), <https://www.carbonbrief.org/guest-post-why-gender-justice-matters-in-the-transition-away-from-coal>.

¹²³ IRENA. Renewable Energy and Jobs Annual Review. (2021),

<https://www.irena.org/publications/2021/Oct/Renewable-Energy-and-Jobs-Annual-Review-2021>.

I v České republice platí, že veškeré obnovitelné zdroje energie (vítr, fotovoltaika, biomasa, vodní elektrárny, bioplyn, zpracování biologicky rozložitelného komunálního odpadu) zaměstnávají více lidí než celý uhelný průmysl.¹²⁴ Do tohoto poměru se počítají jak přímí zaměstnanci, tak i pracovníci v navazujících sektorech (dodavatelé, služby atd.). Vzhledem k nízkému podílu obnovitelných zdrojů v českém energetickém mixu se to může zdát překvapivé, avšak tyto zdroje energie mají v průměru vyšší náročnost na pracovní sílu než fosilní paliva, a proto ve výsledku poskytují zaměstnání mnohem více lidem.

Podíl žen v energetickém sektoru je dlouhodobě nízký. Globálně se jich v ropném a plynovém průmyslu pohybuje okolo 20 %, přičemž velkou část tohoto celku tvoří administrativní pozice.¹²⁵ Důvodů je spousta: stereotypy ve vzdělání,¹²⁶ péče o děti, společenská tabu, problém tzv. skleněného stropu (glass ceiling).¹²⁷ V oblasti obnovitelných zdrojů je situace jiná – ženy tvoří téměř třetinu (32 %) pracovní síly,¹²⁸ a zároveň má tento rychle se vyvíjející sektor velký potenciál poskytovat v budoucnu zaměstnání ještě více ženám. Existuje shoda na tom, že jedním z limitů pro rozvoj tohoto odvětví je nedostatek lidí se správnými kompetencemi, a to hlavně na stále maskulinizovaných technických pozicích.¹²⁹

Pro efektivní transformaci je nutné současnou pracovní sílu v energetice rychle rekvalifikovat a zároveň přilákat obrovské množství nové pracovní síly. Ukazuje se, že hlavně mladší zaměstnanci a zaměstnankyně energetického sektoru jsou více motivováni pracovat v odvětví obnovitelných zdrojů.¹³⁰ Zde je potenciál pro vzdělávací programy, stipendia či stáže pro ženy, a stejně tak pro zamezení diskriminace, zohlednění mateřství při náborech nebo vzdělávání, zavedení většího množství zkrácených úvazků nebo zviditelnění žen jakožto aktivních členek energetických společností a trhů.¹³¹ Na základě globálního průzkumu zaměstnanosti v energetickém sektoru společnosti Brunel je nalákání žen do energetiky jedním

¹²⁴ Zindulková, K. Uhlí, zaměstnanost a spravedlivá transformace v podmínkách České republiky. Policy paper o8. AMO (2020), https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2020/06/AMO_uhli_zamestnanost.pdf.

¹²⁵ IRENA. Renewable Energy and Jobs Annual Review. (2021), <https://www.irena.org/publications/2021/Oct/Renewable-Energy-and-Jobs-Annual-Review-2021>.

¹²⁶ Elšíková, K. „Holky nemají mozek na matematiku“. Sociologové přišli ze škol se smutným zjištěním. *Žena Aktuálně*. Aktuálně.cz (2022), <https://zena.aktualne.cz/genderove-predsudky-ucitelu-ovlivnuji-vysledky-studentu-a-to/r-c5371f6a786d11eca89f0cc47ab5f122/>.

¹²⁷ Český statistický úřad definuje skleněný strop jako tradiční postoje, předpoklady a hodnoty, které brání posílení pozic žen v plné účasti na životě společnosti. Jinými slovy jde o bariéru, na kterou ženy narážejí při svém profesním postupu. Zapřičiňuje, že ženy jen zřídka dosahují nejvyšších politických, ekonomických, akademických a profesních pozic. Skleněný strop spočívá ve znemožňování přístupu buď přímo na tyto pozice, anebo k cestám, které tento přístup otevírají, a to formálními i neoficiálními a skrytými způsoby. Strop je hranice, kam až jsou ženy ve svém postupu „vpuštěny“, výraz skleněný metaforicky vyjadřuje, že žena díky již dosaženým profesním kvalitám na špičkovou pozici „dohlédne“ a dokáže si představit působení v ní. Začne-li ovšem vyvíjet snahu do této vrcholové pozice postoupit, narazí na neviditelnou a těžko definovatelnou překážku zamezující jejímu postupu. Viz https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy.

¹²⁸ IRENA. Renewable Energy and Jobs Annual Review. (2021), <https://www.irena.org/publications/2021/Oct/Renewable-Energy-and-Jobs-Annual-Review-2021>.

¹²⁹ Ferris, N. „Investment in skills is key to realising the clean energy transition“. Energy Monitor (2021), <https://www.energymonitor.ai/policy/just-transition/investment-in-skills-is-key-to-realising-the-clean-energy-transition>.

¹³⁰ Ethington, J. „The Energy Industry Wants To Bounce Back— All It Needs Is Workers“. Forbes (2022), <https://www.forbes.com/sites/forbesagencycouncil/2022/01/10/the-energy-industry-wants-to-bounce-back--all-it-needs-is-workers/?sh=336b2dcb343b>.

¹³¹ V IRENA. Renewable Energy: A Gender Perspective. (2019), https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2019/Jan/IRENA_Gender_perspective_2019.pdf;

Baruah, B. „Renewable inequity? Women's employment in clean energy in industrialized, emerging and developing economies“. Natural resources forum. Vol. 41. No. 1. Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd, (2017), https://www.researchgate.net/publication/309279663_Renewable_inequity_Women's_employment_in_clean_energy_in_industrialized_emerging_and_developing_economies.

z hlavních mechanismů, kterými chtějí firmy bojovat s nedostatkem pracovní síly.¹³² Pro zvýšení podílu žen v energetickém průmyslu (a potažmo ve všech technických oborech) je však primárně nutné eliminovat stereotypy, které způsobují genderovou segregaci trhu práce.¹³³

Energetický sektor však není jediným zdrojem nových pracovních míst v uhelných regionech a zároveň zajištění rovné pracovní příležitosti není univerzálním řešením pro spravedlivou transformaci. Ve vztahu k genderu je nutné řešit také faktor nerovné distribuce péče, a to jak v pracovním, tak v soukromém životě. Právě péče o rodinu může hrát velkou roli při energetické transformaci. Pokud nastává významný zlom v zaměstnání mnoha bývalých pracovníků uhelných regionů, je pravděpodobné, že změna do jisté míry zasáhne i do rodinného života a že právě ženy v této době budou ty, které budou muset o to víc pečovat o své partnery, příbuzné či komunitu.¹³⁴ Nerovnosti v ohledu péče by se tedy s energetickou transformací mohly potenciálně prohlubovat. Na potvrzení tohoto předpokladu, stejně tak jako na identifikaci dalších dopadů energetické transformace na ženy a jiné skupiny, však nejsou v České republice dostatečná data. V evropském kontextu analýza propojení genderu a (ne)spravedlivé transformace uhelného regionu ale již existuje, konkrétně v Rumunsku.

Sociální a pracovní podmínky žen v rumunském údolí řeky Jiu

V Rumunsku nastal rapidní pokles těžby uhlí již na počátku 90. let 20. století. Nyní je možné pozorovat, jaké ekonomické a sociální dopady měl odklon nejen na zaměstnance sektoru, ale na všechny skupiny místních obyvatel. Údolí řeky Jiu, kde bylo na uhelném průmyslu závislých několik měst, se stalo předmětem nedávné studie,¹³⁵ která analyzuje dopad poklesu těžby uhlí na životy žen v dané lokalitě. Výsledky ukazují, že původní tradičně rozdělené genderové role v uhelném sektoru (muži pracující v dolech či průmyslu a ženy v domácnosti) měly významný vliv na situaci lidí a celých komunit po útlumu těžby. Se ztrátou primárního zdroje obživy rodin se ženy musely chopit nové role a najít si práci v často prekarizovaných podmínkách (nestabilní zaměstnání, bez sociálního pojištění atd.). Tato práce se navíc přidává k té neplacené v domácnosti, která navzdory změně poměrů ženám zůstává. Část obyvatel (včetně žen) se v posledních letech také začala za prací stěhovat, buď v rámci Rumunska, nebo i za hranice země, většinou však opět do prekarizovaných sektorů, jakými jsou například sezónní zemědělství nebo péče. Údolí řeky Jiu prošlo výraznou demografickou proměnou: ubývá obyvatel, bez perspektivy zaměstnání se mladí stěhují pryč, populace zestárla. A protože ženy vydělávají v zahraničí, zůstávají zde často osamělí důchodci a děti, kterým není věnována dostatečná péče. Jedním z důsledků je například to, že v oblasti narostl poměr nezletilých matek.

Aby se genderová specifika dopadů odklonu od těžby uhlí dala převést do reálných opatření, je potřeba v této oblasti provést analýzu, která by identifikovala nerovnosti a jejich příčiny a zároveň mohla sloužit jako podklad pro budoucí diskuse mezi stakeholdery. Výše popsaný příklad Rumunska může pro český kontext sloužit jako výstraha a zároveň nasměrovat opatření do konkrétních oblastí, kde je potřeba s genderem pracovat. Neziskové organizace také dlouhodobě poukazují na problém nedostatečné participace veřejnosti na procesu spravedlivé transformace v České

¹³² Brunel. Energy Outlook Report 2021/2022, <https://www.brunel.net/en/energy-outlook-report>.

¹³³ Křížková, A., Sloboda, Z. Genderová segregace českého trhu práce. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., (2009), https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/ss_09-4_krizkova_sloboda_-_genderova_segregace_ceskeho_trhu_prace.pdf.

¹³⁴ Braunger, I., Walk, P. „Guest post: Why gender justice matters in the transition away from coal“. Carbon Brief, (2022), <https://www.carbonbrief.org/guest-post-why-gender-justice-matters-in-the-transition-away-from-coal>.

¹³⁵ Musca, M., Trifan E. Women's Participation in the Just Transition Process: Analysis of social and employment conditions of women in Jiu Valley. Hecate (2022).

republiky.¹³⁶ V rámci Operačního programu Spravedlivá transformace by měla být část financí vyhrazena právě na participaci, pokud možno i s ohledem na gender (zapojení nejen horníků, ale i žen, dětí, seniorů, minorit atd.) jako v níže uvedeném příkladu.

Participace veřejnosti jako příležitost zapojení různých skupin obyvatelstva

Rozdílné potřeby různých skupin obyvatelstva by v procesu spravedlivé transformace pravděpodobně vyšly na povrch, pokud by od začátku plánování byli místní lidé zapojeni do rozhodování o budoucnosti regionů, jako tomu bylo například v regionu Horní Nitra na Slovensku. Zde vyčlenili určitou část financí pro spolupráci s poradenskou firmou PwC, která zorganizovala několik setkání s veřejností, kde měli občané a občanky možnost přímo připomínkovat strategii pro transformaci regionu.¹³⁷ Dalším příkladem může být německé město Hamm, kde proběhla transformace bývalého průmyslového areálu na volnočasový park. Vedení města zajistilo, aby se na přípravě plánu podílely různé skupiny obyvatel, od bývalých horníků přes děti až po imigrant(k)y. Organizační tým se speciálně zaměřil na zapojení žen bývalých horníků a žen z imigrantských komunit, protože jejich omezené zastoupení na rozhodovacích procesech identifikoval jako problém.¹³⁸

3.4.3 ENERGETICKÁ CHUDOBA A GENDER

S energetickou transformací se úzce váže vzrůstající problém energetické chudoby. Ačkoliv přesná identifikace dopadů energetické chudoby vyžaduje poměrně komplexní sadu dat (energetickou náročnost budov, stav vybavení atd.), „analýza ukazuje, že energetická chudoba je úzce spojena s chudobou jako takovou, kterou jsou více ohroženy ženy“,¹³⁹ konkrétně důchodkyně a matky samoživitelky. V České republice se ve srovnání například se sousedním Polskem nebo Maďarskem energetická chudoba pojí více s genderem, jinými slovy energetická chudoba je pozorována nejvíce u domácností vedených ženou nebo u žen žijících o samotě.¹⁴⁰

V roce 2016 byla vypracována studie pod záštitou nadace Heinrich Böll Stiftung, která zkoumá vztah genderu a energetiky v České republice.¹⁴¹ Na základě rozhovorů se stakeholdery z různých oblastí navrhuje studie níže uvedené oblasti řešení, skrze které je možné adekvátně reagovat na genderové nerovnosti v kontextu

¹³⁶ Stefanova, A., Stojanova, S., Vondrová, Z. Stav plánů spravedlivé územní transformace ve státech střední a východní Evropy. CEE Bankwatch Network, (2021), https://www.cde-org.cz/media/object/1794/2020-07-09_tjtp_briefing_3_final_cesky.pdf;

Česká televize. Dotace pro kraje za útlum těžby uhlí. Události z 16. března 2022. [video]

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1097181328-udalosti/222411000100316/cast/900276/?fbclid=IwARoGdZS6ESkIkxdzrynbIeoyUrZSbOagh9ETUsKDZFSuQMpuQGSrttLqL3g>;

Dombrovská, V., Černík, M. Spravedlivá transformace očima místních lidí: Politická doporučení místních občanských iniciativ pro proměnu uhelných regionů. Re-set (2021), <https://rosalux.cz/wp-content/uploads/2022/02/spravedlivka-finl-web.pdf>.

¹³⁷ Dombrovská, V., Zindulková, K., Spravedlivá transformace a participace. Centrum pro dopravu a energetiku (2021), https://www.cde-org.cz/media/object/1863/participace__1_.pdf.

¹³⁸ Cities of service. „Transforming an Abandoned Mine into a Community Park“. Engaged cities award case study. <https://citiesofservice.jhu.edu/resource/transforming-mine-into-park-hamm-germany/>.

¹³⁹ Křížková, A., Marková Volejníčková, R., Pospíšilová, M. Gender a energetika. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. a Heinrich-Böll-Stiftung e.V., (2016), https://cz.boell.org/sites/default/files/gender_energetika_online.pdf.

¹⁴⁰ Bouzarovski, S., Tirado Herrero, S. "Geographies of injustice: the socio-spatial determinants of energy poverty in Poland, the Czech Republic and Hungary." *Post-Communist Economies* 29.1 (2017): 27-50. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14631377.2016.1242257?needAccess=true>

¹⁴¹ Křížková, A., Marková Volejníčková, R., Pospíšilová, M. Gender a energetika. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. a Heinrich-Böll-Stiftung e.V., (2016). https://cz.boell.org/sites/default/files/gender_energetika_online.pdf

energetické chudoby:

- Právní ochrana a legislativní změny: Patří sem jasně stanovené zákonné postupy pro situace, kdy domácnosti nejsou schopné platit za energie. V případě neschopnosti platit se následně doporučuje spolupráce energetických firem se sociálními službami. Důležitou roli také hraje energetický ombudsman či ombudsmanka, kteří mají v popisu práce právě předcházení energetické chudoby, tedy potenciálně i řešení genderových nerovností v této problematice.
- Finanční podpora a úsporná opatření: V České republice existuje několik finančních mechanismů, díky kterým mohou domácnosti v situaci příjmové a energetické chudoby čerpat podporu. Jsou to například příspěvky na bydlení, do kterých se mohou započítávat i ceny energií, nebo dotace na energeticky úsporná opatření (Nová zelená úsporám, kotlíkové dotace atd.).

Finanční podpora je však nedostačující, a to z několika důvodů. Domácnosti zasažené energetickou chudobou by měly získávat speciální podporu a asistenci. V Česku ovšem nejsou data, která by ukazovala, jakých konkrétních domácností se tento problém týká. Nedá se tedy pomáhat cíleně, zároveň chybí dostupná informační centra, která by potřebné provedla procesem získání podpory. Ačkoliv existují mnohé grantové mechanismy na podporu energeticky úsporných opatření, nízkopříjmové domácnosti si nemohou dovolit prvotní investici, která je často podmínkou. Ti, kdo energetickou chudobou trpí nejvíce, se tedy vlastně nedostanou k úsporným řešením. Zároveň může být složitější na taková opatření získat například půjčku. Nově pro rok 2022 Ministerstvo životního prostředí rozhodlo proplácet nízkopříjmovým domácnostem 95 % nákladů na výměnu kotle,¹⁴² což je krok dobrým směrem k tomu, aby se tento přístup stal praxí i v rámci jiných klimatických opatření, která nabízí dlouhodobá udržitelná řešení.

Do možností financování zasahuje do velké míry také informační chudoba a nízký sociální kapitál ohrožených skupin. Ženy v důchodu nebo matky samoživitelky mohou být sociálně izolované, a buď o dotacích nevědí vůbec, nebo je pro ně zpracování administrativních úkonů s tím spojených moc náročné. Stát sice poskytuje bezplatnou asistenci v těchto případech, ale ta předpokládá aktivní zájem ze strany žadatele a častěji slouží spíše malým firmám nebo organizacím. PAQ research například ukázal, že velká část lidí mající nárok na příspěvek na bydlení ho reálně nevyužívá, jelikož se nedomnívá, že na něj nárok opravdu má.¹⁴³

„Na příspěvek má dnes nárok přibližně 16 % domácností, ale využívá ho jen okolo 4 %. To znamená, že okolo půl milionu domácností nárok má, ale nevyužívá ho z řady důvodů. Zejména proto, že příspěvek je kvůli stropování příliš nízký, chybně se domnívají, že nesplňují kritéria, dosud ho nepotřebovali, neví o příspěvku nebo jak o něj žádat a v neposlední řadě nechtějí podstupovat administrativu s ním spojenou.“¹⁴⁴

¹⁴² Ministerstvo životního prostředí. Kotlíkové dotace 2022 již brzy ve vašem kraji. S 95% dotací navíc i na zálohu a s asistencí. (2022). https://www.mzp.cz/cz/news_20220225-Kotlikove-dotace-2022-jiz-brzy-ve-vasem-kraji.-S-dotaci-navic-i-na-zalohu-a-s-asistenci

¹⁴³ Kudrnáčová, M. Průměrná domácnost si za energie připlatí 940 Kč měsíčně. Pomoci může odstropování příspěvku. PAQ Research (2021), <https://www.paqresearch.cz/post/pr%C5%AFm%C4%9Brn%C3%A1-dom%C3%A1cnost-si-za-energie-p%C5%99iplat%C3%AD-940-k%C4%8D-pomoci-m%C5%AF%C5%BEe-odstropov%C3%A1n%C3%AD-p%C5%99%C3%ADsp%C4%9Bvku-na-bydlen%C3%AD>.

¹⁴⁴ Tamtéž.

Jelikož je energetická chudoba momentálně silně projednávaným fenoménem,¹⁴⁵ tento text nemá ambice nabízet k této samostatně složitě problematice konkrétní řešení. Z výše uvedeného je však zřejmé, že na základě získaných zkušeností je nutné vytvářet nová partnerství, aby energetické firmy a sociální služby měly možnost jednoduše spolupracovat. Zároveň je klíčové podchytit sociální fenomén informační chudoby, kdy se s „rozvinutým informačním průmyslem a vysokým podílem informačních služeb vytváří předpoklady pro vznik sociální vrstvy schopné využívat informace, znalosti a informační a komunikační technologie a naopak vede k chudnutí vrstev zaměstnanců spojených s tradičními odvětvími, kteří se nedokázali včas rekvalifikovat, a nenalézají proto v informační společnosti uplatnění“.¹⁴⁶ Informační i energetická chudoba mohou být do jisté míry řešeny dostupným a kvalitním informováním o možnostech energetických a finančních úspor a také k genderově citlivé destigmatizaci celé problematiky.

3.5 Nedostatečná participace a zapojení do tvorby řešení

V České republice je podíl žen na rozhodovacích pozicích dlouhodobým problémem. Ve vybraných oblastech souvisejících se změnou klimatu (zákonodárné orgány a státní správa, soukromý sektor, věda) jsou ženy nedostatečně zastoupeny. Takový stav je prokazatelně překážkou pro ambicióznější klimatické politiky, pro zamezování environmentálním, sociálním a správním (ESG) rizikům v podnikání nebo také pro zohlednění rozdílných perspektiv a potřeb v inovacích. Podpora zapojení žen (a dalších skupin) do rozhodovacích procesů by měla fungovat jak na institucionální úrovni, tak ve smyslu vyčlenění adekvátních kapacit a financí pro participaci veřejnosti.

Účinnost klimatických politik je závislá také na kvalitě procesu, který vedl k jejich tvorbě, a navazující implementaci, monitoringu a evaluaci. Dle generálního tajemníka OECD je genderová rovnost klíčová pro inkluzivní růst, přičemž genderově vyvážené vedení a genderově citlivé politiky mají větší potenciál zajistit rovnější dopad výhod jednotlivých politik. Zároveň je zastoupení všech pohlaví klíčovým prvkem při stanovení agend a vede k větší důvěře veřejnosti k veřejným institucím.¹⁴⁷ Níže jsou přiblíženy příklady participace na různých úrovních, a to v souvislosti s přístupem shora dolů a zdola nahoru. Konkrétní doporučení v této části paperu přímo navazují na některé z vybraných oblastí.

3.5.1 PARTICIPACE NA ÚROVNI STÁTU

Od sněmovních voleb v roce 2021 máme ve vládě historicky druhou ministryni životního prostředí. Zpráva Heinrich Böll Stiftung s názvem „Ženy a česká společnost“ (2021) ukazuje, že i napříč dalšími rozhodovacími pozicemi na tomto ministerstvu (náměstkyně, vedoucí odboru) je zastoupení žen spíše slabé. Tato situace je však jen logickým odrazem celkového zastoupení žen v české politické sféře.

¹⁴⁵ Viz například: Kain, P. Energetická chudoba čeká stovky tisíc lidí. Nebudou to jen nejchudší, varuje ekonom. Aktuálně.cz (2021), <https://zpravy.aktualne.cz/finance/ekonom-energie/r-odobf728388d11ecb02dac1f6b220ee8/>;

Holoubek, J., Volemanová Š. Energetická chudoba hrozí milionům Čechů. Co to znamená a jak se jí vyhnout, radí dTest. Český rozhlas Dvojka (2021), <https://dvojka.rozhlas.cz/energeticka-chudoba-hrozi-milionum-cechu-co-znamenaa-jak-se-ji-vyhnout-radi-8592703>;

Mazúchová, S. Energetická chudoba: systémový problém, který zákon zatím nezná. Idnes.cz (2022), https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/energeticka-chudoba-duchodci-cena-elektriny-plynu-vytapeni-naklady-vse.A220224_122648_ekonomika_maz.

¹⁴⁶ KTD - Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV): Informační chudoba. <http://aleph.nkp.cz/publ/ktd/00000/31/000003184.htm>.

¹⁴⁷ OECD. 2015 OECD Recommendation of the Council on Gender Equality in Public Life. (2016), https://read.oecd-ilibrary.org/governance/2015-oecd-recommendation-of-the-council-on-gender-equality-in-public-life_9789264252820-en#page5.

V zákonodárných postech a v zastupitelstvech krajů je přibližně pětina podíl političek. Lépe jsou na tom obce a také české zastoupení v Evropském parlamentu, kde najdeme žen asi třetinu.¹⁴⁸

Australští výzkumníci Mavisakalyan a Tarverdi v roce 2018 publikovali studii,¹⁴⁹ která na datech z 91 zemí zkoumala vztah mezi zastoupením žen v zákonodárných orgánech a kvalitou přijatých klimatických politik. Z jejich analýzy vyplývá, že ačkoliv větší reprezentace žen není jediným motorem kvalitní klimatické politiky, je velice pravděpodobně jedním z faktorů, které zvyšují celkové ambice navrhovaných či schvalovaných opatření.

Klimatická žaloba ve Švýcarsku

Na nečinnost státu v oblasti změny klimatu poukazuje řada klimatických žalob. Ve Švýcarsku byla žaloba podána Svazem švýcarských senierek pro ochranu klimatu, právě z důvodu značných dopadů vln veder na starší generace. Žalobu senierek v současnosti řeší Evropský soud pro lidská práva.¹⁵⁰

3.5.2 PARTICIPACE V SOUKROMÉM SEKTORU V KONTEXTU ESG

Mitigace změn klimatu je v posledních letech velkým tématem také ve finančním světě. Na úrovni Evropské unie se tento rostoucí trend propisuje například do směrnice o nefinančním reportingu (NFRD)¹⁵¹ z roku 2018, podle níž musí velké evropské korporace provádět tzv. ESG reporting, tedy zveřejňování informací o svých aktivitách ve vztahu k životnímu prostředí (znečištění, emise skleníkových plynů), sociálním otázkám (dodržování lidských práv na pracovišti i mimo něj) a vlastní správní činnosti (např. korupční rizika, diverzita správní rady). Tato legislativa (NFRD) se v průběhu příštího roku nebo dvou promění na novou směrnici Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD),¹⁵² zahrnující více firem a zajišťující sjednocenou metodologii na reporting. V oblasti klimatického reportingu české firmy zaostávají za jinými evropskými korporacemi,¹⁵³ avšak do budoucna bude pro jejich konkurenceschopnost nutné, aby environmentální (a jiná) rizika řádně zveřejňovaly.

Ačkoliv je v literatuře toto téma poměrně kontroverzní, opakovaně se ukazuje, že genderová diverzita ve firmách či institucích může mít vliv na environmentální skóre v rámci ESG reportingu. Například studie zkoumající 96 bank v Evropě, na Blízkém východě a v Africe (region EMEA) odhalila, že žena v roli bankovní ředitelky pozitivně ovlivňuje environmentální výsledky dané banky.¹⁵⁴

¹⁴⁸ Úřad vlády ČR. Strategie rovnosti žen a mužů 2021–2030.

https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf

¹⁴⁹ Mavisakalyan, Astghik, and Yashar Tarverdi. „Gender and climate change: Do female parliamentarians make difference?“. *European Journal of Political Economy* 56 (2019): 151–164. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0176268017304500>.

¹⁵⁰ Union of Swiss Senior Women for Climate Protection v. Swiss Federal Council and Others (ECtHR). (2021), <http://climatecasechart.com/climate-change-litigation/non-us-case/union-of-swiss-senior-women-for-climate-protection-v-swiss-federal-council-and-others/>.

¹⁵¹ Směrnice 2014/95/EU Evropského parlamentu a Evropské rady. (2014), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>.

¹⁵² Evropská komise. Questions and Answers: Corporate Sustainability Reporting Directive proposal. (2021), https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_21_1806.

¹⁵³ „Analyzovali jsme ESG reporty 250 evropských korporací. České firmy se zlepšují“. Frank Bold Advisory. <https://www.frankboldadvisory.cz/post/frank-bold-analyzoval-esg-reporty-250-evropskych-korporaci-ceske-firmy-se-zlepsuji>.

¹⁵⁴ Birindelli, G., Iannuzzi, A. P., & Savioli, M. „The impact of women leaders on environmental performance: Evidence on gender diversity in banks“. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(6) (2019): 1485–1499. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/csr.1762>.

Dále se ukazuje, že silnější zastoupení žen ve správních radách firem snižuje pravděpodobnost, že budou tyto firmy souzeny za environmentální přestupky.¹⁵⁵ V průmyslových odvětvích je rovnější zastoupení žen v manažerských pozicích také asociováno s lepším environmentálním skóre, avšak silnější korelace byla nalezena u odvětví, která mají primárně větší dopady na životní prostředí.¹⁵⁶

Nabízí se řada podobných studií, které uvádí, že diverzita v rozhodovacích pozicích má určitý vliv na environmentální chování firem. Jelikož je genderová diverzita jedním z „G“ (governance) aspektů měřených v ESG reportingu a zároveň může napomoci k lepšímu skóre v kontextu „E“ (environmental) aspektů, má větší zastoupení žen ve vedení (nejen) českých firem nesporné výhody v předcházení environmentálních, společenských i finančních rizik. Report společnosti Deloitte z roku 2022 však odhalil, že průměrný podíl žen ve správních radách velkých českých firem je 17,2 %, což oproti evropskému průměru 30,7 %¹⁵⁷ ukazuje na obrovské mezery, které v České republice musejí firmy dohánět.¹⁵⁸

3.5.3 PARTICIPACE VE VĚDĚ

Nedílnou součástí adaptace na změny klimatu jsou inovace ve vědě. Stejně jako u výše zmíněných odvětví i zde je zastoupení žen nerovné a mělo by se zvyšovat. Tématem žen ve vědě se v České republice zabývá Národní kontaktní centrum (NKC) – Gender a věda, působící pod Akademií věd ČR. Podíl žen mezi českými výzkumníky je v současnosti necelých 27 %. Ačkoliv ženy tvoří většinu absolventů magisterského studia, v doktorském studiu a dráze profesionálních výzkumníků se jejich počty výrazně tenčí. V rozhodovacích orgánech vědy a výzkumu už jich například na pozici docentky najdeme jen 26 % a na pozici profesorky pouhých 16 %.¹⁵⁹ NKC identifikuje genderové stereotypy, které ženám od dětství komplikují přístup k vědecké kariéře – přisuzování technického talentu spíše chlapcům a mužům, předsudky vůči kvalitě práce dívek a žen, stereotypy ohledně „mužských“ a „ženských“ profesí.¹⁶⁰ Dále jsou zde systémové překážky, jako již mnohokrát zmiňované nerovnosti v rozdělení péče, které vedou k přerušování kariérního růstu a nekompatibilitě rodinného života s výzkumnou prací, nebo se také ženy setkávají s netransparentností rozhodovacích procesů (povyšování, hodnocení, jmenování profesorkou).¹⁶¹

Nedostatečné zastoupení žen ve vědě je problém na mnoha úrovních. V kontextu klimatických opatření je kritické, aby se v inovacích počítalo se znalostmi a zkušenostmi, které přináší ženy, a také se ženskými těly. Pokud mají nové technologie tvořit neodmyslitelný díl adaptačních strategií, nemohou v nich přetrvávat genderové nerovnosti. Příkladem takové nerovnosti je již poměrně známý fakt, že ženy mají větší riziko fatálního zranění při autonehodě, jelikož bezpečnostní pásy v autech jsou převážně testovány na figurínách kopírujících mužská těla.¹⁶² Mezi klimatickými inovacemi hraje pochopení genderových rozdílů důležitou roli v různých odvětvích, od zemědělství přes „chytré“ energie po výše zmiňovanou

¹⁵⁵ Liu, C. Are women greener? Corporate gender diversity and environmental violations. *Journal of Corporate Finance*, 52, (2018): 118–142. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0929119918301408>.

¹⁵⁶ Lu, J., & Herremans, I. M. „Board gender diversity and environmental performance: An industries perspective“. *Business Strategy and the Environment*, 28(7), (2019): 1449–1464.

¹⁵⁷ Deloitte. „Progress at a snail's pace. Women in the boardroom: a global perspective“. Seventh edition. Deloitte Global Boardroom Program (2022).

¹⁵⁸ Úřad vlády ČR. Strategie rovnosti žen a mužů 2021–2030.

https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf

¹⁵⁹ NKC Gender a věda. Ženy ve vědě. <https://genderaveda.cz/zeny-ve-vede/>.

¹⁶⁰ NKC Gender a věda. Stereotypy. <https://genderaveda.cz/stereotypy/>.

¹⁶¹ NKC Gender a věda. Systémové překážky. <https://genderaveda.cz/prekazky/>.

¹⁶² Carter, P. M. et al. Comparing the effects of age, BMI and gender on severe injury (AIS 3+) in motor-vehicle crashes. *Accident Analysis & Prevention*, 72, (2014). 146–160.

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25061920/>.

mobilitu a městské plánování a mnoho dalších.¹⁶³ NKC Gender a věda nabízí různé řešení, včetně seznamu školek a dětských koutků při výzkumných organizacích, speciálních grantů pro vědkyně, mnohých doporučení pro snižování diskriminace a zvyšování inkluзивity na pracovištích apod.¹⁶⁴

Právě v souvislosti vývoje nízkoemisních technologií a přístupů může hrát roli také povinnost předkládat institucím poskytující granty dokument informující o vnitřních předpisech v oblasti genderové rovnosti, o jejich implementaci a naplňování. Některé technické školy se osvětovou kampaní snaží přilákat ke studii právě ženy, které například na ČVUT tvořily v roce 2020 pouze 30,5 % všech studujících.¹⁶⁵

3.5.4 PARTICIPACE NA ROZHODOVÁNÍ ODSPODA

Ženy a marginalizované skupiny se na klimatických politikách ale nemusí podílet jen z rozhodovacích pozic. V Česku jsou silně podceňovaným nástrojem mechanismy participace veřejnosti, kdy se o podobě opatření v daných lokalitách diskutuje přímo s místními nebo s nejzasazenějšími stakeholdery, aby se určilo, co reálně nejzranitelnějším pomůže. Participace pomáhá k procedurální spravedlnosti, tedy možnosti podílet se na procesech, které konkrétně ovlivňují náš život. Na základě komparativní analýzy klimatických strategií ve Spojených státech a Francii bylo například zjištěno, že tyto strategie jsou kvalitnější, když vznikají za široké spolupráce a participace různých stakeholderů. Další studie ukazují, že kvalitní participativní procesy vedou k silnějšímu sociálnímu zaměření (klimatických) plánů a k větší snaze snižovat nerovnosti.¹⁶⁶

Na výše popsaném procesu spravedlivé transformace již bylo zmíněno, že v České republice se nedostává participaci dostatečné pozornosti. Mezery ve veřejné správě v současnosti částečně kompenzují neziskové organizace, které mimo jiné zpracovávají detailní návody na to, jak by participace měla probíhat,¹⁶⁷ nebo se vydávají do uhelných regionů a mapují zkušenosti a podněty co nejširšího spektra místních obyvatel.¹⁶⁸ V rámci těchto akcí se sice nutně nedostane na rozdílné dopady odklonu od uhlí na ženy, upozornilo se však mj. na potřeby romských komunit, což je z hlediska genderových nerovností přínosné. Dalším příkladem participace „odspoda“ jsou pravidelné procházky Brnem kolektivu Sdružení. Ty cílí na participaci intersekcionalně znevýhodněných skupin na veřejném prostoru a mobilitě. Během těchto procházek účastnice identifikují různé problémy, které je ve městě znevýhodňují oproti majoritě. Jde např. o nedostatek reprezentace významných žen ve veřejném prostoru, bariéry v mobilitě pro lidi na vozíku, bezpečnost pohybu queer lidí a příslušníků etnických minorit ve veřejném prostoru

¹⁶³ Vyčerpávající seznam případových studií k nahlédnutí zde:

http://genderinnovations.stanford.edu/case_studies_environment.html.

¹⁶⁴ Podrobně přímo na webových stránkách centra: <https://genderaveda.cz/>.

¹⁶⁵ „Na Mezinárodní den dívek a žen ve vědě připravila Fakulta jaderná a fyzikálně inženýrská s Fakultou elektrotechnickou pro studentky den plný vědy.“ Fakulta jaderná a fyzikálně inženýrská (2022), <https://www.fjfi.cvut.cz/cz/media-a-verejnost/tiskove-zpravy/7959-na-mezinarodni-den-divek-a-zen-ve-vede-pripravila-fakulta-jaderna-a-fyzikalne-inzenyrska-s-fakultou-elektrotechnickou-pro-studentky-den-plny-vedy>.

¹⁶⁶ Breil, M. et al. Leaving No One Behind' in Climate Resilience Policy and Practice in Europe. ETC/CCA Technical Paper 2021/2. (2021).

¹⁶⁷ Dombrovská, V., Zindulková, K., Spravedlivá transformace a participace. Centrum pro dopravu a energetiku (2021), https://www.cde-org.cz/media/object/1863/participace__1_.pdf.

¹⁶⁸ Dombrovská, V., Černík, M. Spravedlivá transformace očima místních lidí: Politická doporučení místních občanských iniciativ pro proměnu uhelných regionů. Re-set (2021), <https://rosalux.cz/wp-content/uploads/2022/02/spravedlivka-finl-web.pdf>;

Dombrovská, V. Jakou budoucnost chcete po konci uhlí? Na to se zeptá cyklojízda z Chebu do Ústí. Ústecký deník, (2021), <https://ustecky.denik.cz/ctenar-reporter/jakou-budoucnost-chcete-po-konci-uhli-na-to-se-zepta-cyklojizda-z-chebu-do-usti.html>.

apod.¹⁶⁹ Zajímavé projekty realizuje také například iniciativa Pěšky městem hájící chůzi jako nejlepší způsob dopravy na krátké vzdálenosti.¹⁷⁰

Při městském či územním plánování se nabízí Manuál participace vypracovaný Institutem pro rozvoj hlavního města Prahy, který představuje různé možnosti realizace participativních metod při rozhodování o městě.¹⁷¹ V současnosti organizované občanské panely především na úrovni měst mohou být také inspirativní – zástupci a zástupkyně v panelech jsou vybráni náhodně, přičemž jejich skladba odráží rozmanitost města (pohlaví, věk, dosažené vzdělání apod.).¹⁷²

4 Genderová (ne)rovnost a klimatické ambice za hranicemi ČR

Možnosti, jak lze efektivně provázat politiky zaměřené na změnu klimatu a na genderovou rovnost, nejsou omezené jen hranicemi státu. Citlivým snoubením politik je možné naopak docílit projektových záměrů rozvojové spolupráce právě v oblastech, kde jsou dopady změny klimatu nejintenzivnější a genderové nerovnosti nejpatrnější. Systematická zahraniční politika zaměřená na začleňování klimatu do projektů a na genderově citlivé a spravedlivé kroky se vyznačuje důrazem na spravedlnost v oblasti zdrojů, práv či zastoupení. Oporou na datech založených politik je kvalitní metodologický přístup a spolupráce v oblasti inovativních konstruktivních přístupů.

Prostor pro efektivní a vzájemně se posilující sladění klimatických politik s politikami zaměřenými na genderovou rovnost představuje také oblast zahraniční spolupráce. Vzhledem ke komplexnosti problematiky se nelze tomuto tématu věnovat kvalitně v odpovídající délce, cílem je pouze poukázat na možnost efektivních řešení i za hranicemi České republiky. Jak dopady změny klimatu, tak systémové nerovnosti jsou v řadě rozvojových států proměnnými, které se mohou vzájemně posilovat, podřívát kroky vedoucí k udržitelnému rozvoji a vést ke gradaci konfliktů a destabilizaci společnosti.

Adaptační schopnost žen na dopady změny klimatu je v rozvojových zemích nižší než u mužů, a to z řady důvodů – představují většinu chudé světové populace, jsou závislejší na klimatem ohrožených přírodních podmínkách v zemědělských oblastech, méně využívají migraci jakožto adaptační strategii nebo nezaujmají pozice v rozhodovacích a mírových procesech.¹⁷³ Vzhledem k tomu, že 1 ze 4 dívek v rozvojových státech nechodí do školy a 60 % mládeže bez znalosti základních gramotnostních dovedností jsou dívky,¹⁷⁴ je právě vzdělávání žen považováno za jednu z neefektivnějších metod, jak čelit změně klimatu.¹⁷⁵

¹⁶⁹ Více na webových stránkách: <https://sdruzeny.org/akce/>.

¹⁷⁰ Více na webových stránkách: <https://peskymestem.cz>.

¹⁷¹ IPR Praha. Manuál participace: Jak zapojit veřejnost do plánování města. (2015), https://iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/Manual_Participace/manpart_1510.pdf.

¹⁷² Více na webových stránkách: <https://citizensassemblies.org/>.

¹⁷³ IOM. Brief 13: A gender approach to environmental migration. <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/2018-07/Gender-Approach-to-Environmental-Migration.pdf>.

¹⁷⁴ UNDP Seoul Policy Centre for Knowledge Exchange through SDG Partnerships. Goal 4: Quality Education. https://www1.undp.org/content/seoul_policy_center/en/home/sustainable-development-goals/goal-4-quality-education.htm.

¹⁷⁵ Kwauk, C. Why is girls' education important for climate action? Brookings (2021), <https://www.brookings.edu/blog/education-plus-development/2021/02/10/why-is-girls-education-important-for-climate-action/>; Nakate, V. How Education Girls Will Help Combat the Climate Crisis. Time (2020), <https://time.com/5953417/vanessa-nakate-educate-girls-climate/>; Explainer: Why women need to be at the heart of climate action. UN WOMEN (2022), <https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2022/03/explainer-why-women-need-to-be-at-the-heart-of-climate-action>.

V Konceptci zahraniční politiky České republiky se česká vláda zavázala k usilování o „celosvětové posílení postavení žen ve společnosti“.¹⁷⁶ Genderová rovnost a posílení postavení žen a dívek je rovněž průřezovou prioritou zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) pro období do roku 2030.¹⁷⁷ Ačkoliv tyto obecné závazky vyplývají i ze členství České republiky v mezinárodních organizacích zabývajících se rozvojem (UN, EU, OECD – DAC) a jsou podpořeny velkou řadou zkušeností a odborné literatury ohledně rozdílných dopadů ZRS na muže a ženy, nebyly dosud kroky české ZRS „doprovázeny relevantními nástroji pro monitorování a vyhodnocování genderového dopadu ZRS na příjemce české zahraniční rozvojové spolupráce“.¹⁷⁸ Začlenění klimatického a genderového aspektu do rozvojové spolupráce má však potenciál efektivně přispět k dlouhodobému a udržitelnému rozvoji partnerských států.

Mezi státy, které se zavázaly systematicky vyrovnávat genderové nerovnosti v rámci své zahraniční politiky, patří například Švédsko, Kanada, Mexiko nebo Lucembursko.¹⁷⁹ Dle východisek tzv. feministické zahraniční politiky je právě zaměření se na genderové rovnosti a lidská práva klíčové pro snížení chudoby a zajištění udržitelného rozvoje, bezpečnosti a míru. Švédsko, první stát na světě, který v roce 2014 představil světu koncept feministické zahraniční politiky, tak například zdůrazňuje posilování „čtyř R“, a sice rovných práv (rights), rovného zastoupení (representation), rovných zdrojů (resources) a dat reflektujících realitu (reality-check). Konkrétně se tak kroky Švédska v zahraničí tvoří v návaznosti na následující otázky:

- Co říkají statistiky o rozdílech mezi ženami a muži, dívkami a chlapci?
- Mají stejná práva v oblasti vzdělávání, práce, sňatků, rozvodů a dědictví?
- Jsou ženy zastoupeny na jednáních, kde se projednávají rozhodnutí, která mají vliv na jejich životy, například v parlamentech, v radách nebo v právním systému?
- Je genderová rovnost brána v potaz na jednáních, kde se řeší alokace zdrojů, například v kontextu státních rozpočtů nebo designu rozvojových projektů?

Hledisko genderové rovnosti je, mimo jiné, začleňováno švédským Ministerstvem pro zahraniční věci do přípravy grantů. Nedílnou součástí přípravy grantových výzev je proto například genderová analýza, díky které se rozpoznají rozdíly nebo bariéry v oblasti rovného přístupu osob dle pohlaví ke zdrojům, možnostem, moci apod.¹⁸⁰ Právě tyto proměnné jsou rovněž klíčové z pohledu nízkoemisního rozvoje, posilování klimatické odolnosti a tvorby a implementace politik, které k těmto cílům povedou. Švédsko tvoří také feministickou obchodní politiku a systematicky prosazuje rovnost pohlaví na bilaterálních, multilaterálních a globálních jednáních s viditelnými výsledky.¹⁸¹ Co se týče situace v České republice, dle analýzy zjistitelnosti dat o fyzických osobách a genderově důležitých informacích v činnosti ČRA byl výskyt genderových informací ve sledované projektové dokumentaci „poměrně nesouvislý a nahodilý“.¹⁸² Ačkoliv je formálně povinné

¹⁷⁶ MZV ČR. Konceptce zahraniční politiky České republiky.

https://www.mzv.cz/file/1565920/Konceptce_zahranicni_politiky_CR.pdf.

¹⁷⁷ MZV ČR. Strategie zahraniční rozvojové spolupráce České republiky 2018–2030.

http://www.czechaid.cz/wp-content/uploads/2016/09/Strategie_ZRS_CR_2018-2030.pdf.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 2

¹⁷⁹ Center for Feminist Foreign Policy. <https://centreforfeministforeignpolicy.org/feminist-foreign-policy>.

¹⁸⁰ Ministry of Foreign Affairs of Sweden. Handbook: Sweden's feminist foreign policy (2019),

<https://www.government.se/492c36/contentassets/fc115607a4ad4bca913cd8d11c2339dc/handbook--swedens-feminist-foreign-policy---english.pdf>.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Dopita, T., Pešková, V., Žaloudková, J. *Analýza zjistitelnosti dat o fyzických osobách a genderově důležitých informacích v činnosti ČRA. Ústav mezinárodních vztahů Praha.* (s. 4),

https://www.dokumenty-iir.cz/Projekty/OPZ/KA3_Analyza_zjistitelnosti_dat.pdf.

u všech projektů vyplnit sekci Rovný přístup mužů a žen, v praxi „je možné tuto sekci ignorovat, a to skrze celé spektrum projektů ČRA“;¹⁸³ případně jsou v projektové dokumentaci uvedené fráze „o genderové neutralitě či nediskriminaci v projektu“.¹⁸⁴ Zároveň konkrétní genderově relevantní informace po implementátorech projektu nikdo nevyžaduje, implementátoři „nemají jasné informace o tom, jaký druh informací je od nich očekáván“,¹⁸⁵ a celkově tak „nahodilost výskytu genderově relevantních kontextových informací v projektové dokumentaci naznačuje, že současné nastavení neumožňuje systematický sběr těchto informací“.¹⁸⁶

S rostoucími důkazy o důležitosti propojení klimaticky udržitelného rozvoje a narovnání genderových nerovností je žádoucí v rámci zahraniční politiky souběžně řešit více problematik. Systematická podpora projektů zahraniční spolupráce, která bude zmírňovat změnu klimatu, posilovat klimatickou odolnost a zároveň zlepšovat postavení žen a dívek, má potenciál přinést transformační změnu – ať už například v oblasti rozvoje nízkoemisních technologií a obnovitelných zdrojů energie, klimaticky pozitivního zemědělství, nebo zastoupení žen v rozhodovacích procesech a budování institucionálních kapacit pro efektivní řízení (bezpečnostních) klimatických rizik.

Mezi další způsoby propojení klimaticky neutrálního rozvoje a genderové rovnosti může patřit také podmiňovat mezinárodní spolupráci požadavkem (například prostřednictvím memorand o spolupráci) vůči partnerskému státu, aby určité oblasti sbíral genderově relevantní data nebo aby tato data využíval k implementaci vhodných klimatických opatření vedoucích k genderové rovnosti a klimaticky příznivému rozvoji.

V kontextu zapojení různých stakeholderů do vzájemně se posilujících snah dosáhnout klimatických cílů a cílů v oblasti rovnosti genderu je nosnou příležitostí předsednictví České republiky v Radě EU, které se v rámci spolupráce může inspirovat od navazujícího předsednictví Švédského království. Důležitým deklarováním faktem je, že genderová rovnost a podpora dívek a žen v dosažení lidských práv a snaha dosáhnout klimaticky odolného rozvoje jsou v zájmu obou států a sdílenou ambicí předsednického tria, jehož je Česko součástí.¹⁸⁷

Závěr

V době bezprecedentní klimatické i energetické krize se nabízí prostor pro implementaci politik, které jsou vytvořené meziresortně a které jsou schopné účinně najednou postihnout podstatu řady tíživých průřezových problematik. Začlenění hlediska genderové rovnosti do klimatických politik představuje takovou možnost, přičemž právě Česká republika se v oblasti ochrany klimatu a genderové rovnosti dlouhodobě pohybuje na nižších příčkách tematických žebříčků.

Propojení klimatických politik a politik zaměřených na genderovou rovnost není zcela intuitivní. Ačkoliv je na úrovni globální i na úrovni unijní zřejmé, že dopady změny klimatu ovlivňují adaptační schopnost různých skupin obyvatel jinak a že je zároveň podstatné, aby z hledání řešení komplexních problematik nebyli systematicky vylučováni aktéři (mj. na základě pohlaví), samotný proces tvorby genderově citlivých politik včetně jejich implementace, monitoringu i evaluace je na pomyslném počátku. Systematická snaha o propojení témat je podložena konkrétními rozhodnutími na půdě Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu a Pařížské dohody a projevuje se mimo jiné také reflexí problematiky ve vnitrostátně stanovených příspěvcích smluvních stran.

¹⁸³ Tamtéž (s. 4).

¹⁸⁴ Tamtéž (s. 5).

¹⁸⁵ Tamtéž (s. 7).

¹⁸⁶ Tamtéž (s. 9).

¹⁸⁷ Společný program francouzského, českého a švédského předsednictví Rady EU.

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14441-2021-INIT/en/pdf>.

Téma je také diskutované na úrovni Evropské unie, avšak Zelená dohoda pro Evropu, jejímž cílem je transformace ekonomiky a společnosti k dosažení klimatické neutrality, není doprovázená detailními analýzami, jak konkrétní legislativní a nelegislativní balíčky ovlivní různé skupiny obyvatel na základě genderu. Vzhledem k neoddiskutovatelným dopadům například legislativního balíčku Fit for 55 na různé skupiny obyvatel proto odborná komunita upozorňuje na nedostatek podkladových analýz, které by vzájemné provazby identifikovaly a které by tím i zefektivnily relevantní opatření. Výzva v podobě nedostatečných analýz upozorňujících na genderové dopady klimatických opatření a především opatření spojených s transformací uhelných regionů a emisně intenzivní ekonomiky je zjevná také v prostředí České republiky. Byť například strategie či operační programy související se spravedlivou transformací zmiňují genderovou nerovnost v kontextu řady oblastí (od potřeby více školkových zařízení po začlenění na trh práce), nelze identifikovat jasnou metodologii zacílenou na její systematické narovnávání i v české společnosti.

S ohledem na dostupné příklady ze zahraničí i na logiku procesů spojených se změnou klimatu je možné předpokládat či přímo dokázat, že genderové nerovnosti představují důležitou proměnnou v různých oblastech včetně adaptace, mitigace nebo (nejen) energetické transformace. Na doložení těchto předpokladů a kauzalit v českém prostředí chybí data. Je proto potřeba detailních analýz osvětlujících mimo jiné vazby mezi uhelnými regiony, jejich přeměnou a rovným postavením žen a mužů, roli žen v rozhodovacích pozicích nebo například důležitost genderové rovnosti pro tvorbu efektivnějších politik a opatření. Vzhledem k tomu, že samotné řešení genderových nerovností není v českém prostředí mainstreamovým tématem, a už vůbec ne v kontextu změny klimatu, je zde velký prostor pro zviditelnění této problematiky a pro využití potenciálu, která sdílená řešení nabízí.

Ze zkoumaných oblastí vyplývá důležité zjištění, a to že ve vztahu mezi genderem a klimatem existují dvě velké výzvy. První spočívá ve využití transformačního potenciálu klimatických politik s ohledem na gender (větší zapojení žen a dalších skupin do rozhodování, do pracovního trhu, do vědy atd.). Druhá, dost možná důležitější výzva je ta, že genderové nerovnosti v kontextu klimatických politik se musí nejen snižovat, ale především je nutné předcházet takovým politikám v oblasti adaptace, energetické chudoby, mobility, participace apod., které nerovnost nezamýšleně prohlubují. Zároveň je nezbytné řešit přímo samotné příčiny genderových nerovností (hlavně s ohledem na přetrvávající stereotypy), které zdaleka přesahují oblast klimatických politik.

Téma potřeby spravedlivé transformace a spravedlivé odolnosti bude s ohledem na sílící klimatickou krizi nabývat na významu. Již dnes řada států také v rámci zahraničních partnerství zdůrazňuje podstatu genderově transformačních politik, a to právě s ohledem na multiplikační potenciál politik mající přesah do oblastí bezpečnosti, budování kapacit či tolik skloňovaného udržitelného rozvoje. Téma genderové rovnosti, rozdílného odměňování na základě genderu nebo genderové rozmanitosti ve vedení firem je rovněž trendem, který ovlivňuje jednání soukromého sektoru i jeho směřování.

Opakujícím se motivem v tematických diskusích je chybějící participace veřejnosti na procesech spojených s tvorbou klimatických opatření a politik. Věnování dostatečné pozornosti a financí participaci je doposud málo využitá příležitost jak zajistit, aby klimatické politiky odrážely potřeby společnosti jako celku a sloužily těm, kterým byly v první řadě určeny. Vedle zajištění rovné participace je klíčové rozeznat kauzality, vytvářet genderově transformační politiky a v neposlední řadě kultivovat prostředí, ve kterém je možné přebírat kladně hodnocené zahraniční zkušenosti či pilotní projekty. Pakliže se má česká společnost vyvarovat negativních následků a rizik prohlubujících se (genderových) nerovností, jsou to právě dynamicky se vyvíjející klimatické politiky, které mohou být tvořeny participativně a chytře a mohou vést k potřebné celospolečenské transformaci.

Příloha – Seznam a popis případových studií

Příklad 1: Intersekcionalita v USA

Příkladem intersekcionalního přístupu je v kontextu změny klimatu uznání souběhu genderových nerovností a etnicity, zdravotního stavu nebo ekonomického postavení apod. V USA se například opakovaně ukazuje, že ženy s černou barvou pleti čelí minimálně dvojnásobně diskriminaci, na základě svého genderu a rasy. Průnik těchto diskriminací společně s chudobou se promítl i do intervencí spojených s hurikánem Katrina, který v roce 2005 zasáhl město New Orleans. Afroamerické komunity se během hurikánu dostávalo pomoci pozdě a byla méně materiálně podporována. Složitější situaci měly zejména černošky zachraňující z trosk domů děti a staré osoby. Zároveň tyto ženy už před hurikánem čelily rasové a sociální diskriminaci, a proto pro ně bylo obtížnější postavit se bez dostatečné pomoci po katastrofě zpět na vlastní nohy.¹⁸⁸

Příklad 2: Spravedlivá odolnost v politikách členských států EU

Dle studie Německé environmentální agentury lze v současnosti zásadně posilovat rovnost pohlaví podporou všech pohlaví v různých rozhodovacích procesech a integrací genderově relevantních témat do klimatických jednání, programů a politik. Nerovnost a mocenské vztahy by rovněž měly být viditelně uvedeny při tvorbě politik, aby mohly být snahy na zlepšení genderové rovnosti lépe zacíleny při tvorbě politických strategií. Zásadní roli hraje také důsledné provádění hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů. Doporučuje se práce s metodami a daty za účelem pochopení provazeb mezi gender aspekty klimatických politik a také se doporučuje tyto znalosti šířit.

Dle návrhu strategie začlenění genderové rovnosti do implementace Pařížské dohody (2021) ve Švédsku se nabízí největší potenciál pro změnu práce v pěti tematických oblastech. Jedná se o a) budování kapacit a šíření a komunikace poznatků; b) rovné zastoupení a účast na vedení ženami s cílem zajistit, aby ženská i mužská perspektiva byla zastoupena rovným způsobem, čímž se vytváří podmínky pro rovné příležitosti se aktivně zapojit do důležitých procesů, přispět do nich a ovlivnit je; c) koherence v oblasti konzistentní a koordinované implementace genderu do problematik, a to různými aktéry na různých úrovních správy; d) gender mainstreaming v oblasti implementace a alokace zdrojů; e) monitoring a spravování za účelem lepší práce s daty a indikátory a jejich vyhodnocení.

Nejkomplexnější přístup začleňování tématu genderu do adaptační strategie představuje Španělsko, které uvádí gender-mainstreaming jako jeden z průřezových principů dosažení spravedlivé odolnosti. Ve své národní adaptační strategii uvádí mj. rozdíly mezi gendery v oblasti přístupu k finančním zdrojům, moci a účasti na rozhodovacích procesech. Mitigace změny klimatu a adaptace na ni je vnímána jako příležitost zahrnout genderovou perspektivu do transformace společnosti. Jsou identifikované také tři konkrétní kroky, jak rovnosti genderu dosáhnout. Konkrétně například sběrem dat rozdělených dle pohlaví, a to v oblasti expozice vůči změně klimatu a jejím dopadům a zranitelnosti a vývojem specifických indikátorů pro pochopení genderové nerovnosti a na podporu genderově citlivé adaptace. Plánovací, implementační, monitorovací a evaluační fáze mají zahrnovat aspekt genderu průřezově. Dále je potřeba rozlišovat genderovou nerovnost v přístupu k informacím, školením, vnímání rizik, environmentálnímu chování a volbě životního stylu.

¹⁸⁸ Ransby, B. Katarina, Black Women, and the Deadly Discourse on Black Poverty in America. *Du Bois Review: Social Science Research on Race*, 3(1), (2006).

V neposlední řadě je žádoucí posilovat přístup žen k vedoucím pozicím a plné, rovné a smysluplné zapojení do všech klíčových jednání, mimo jiné s ohledem na přínos v podobě návrhu řešení, která reflektují společenské role.

Příklad 3: Španělsko – město Ansoain řešící gender a udržitelnost dohromady

Město Ansoain, ležící ve španělské provincii Navarra, si v roce 2001 nechalo zpracovat environmentální audit. Ten odhalil mezery jak v otázkách udržitelnosti, tak v sociálně-ekonomických oblastech. V roce 2008 se město rozhodlo tuto zjištění přetavit v reálné politiky a odborný tým na gender a udržitelnost dostal za úkol mainstreaming environmentálních, sociálních a etických kritérií do veškeré agendy municipality. Později byla představena strategie mainstreamingu udržitelnosti a genderu (Gender and Sustainability Mainstreaming Strategy).¹⁸⁹ Hlavním cílem strategie bylo zvýšit povědomí občanů a občanek o relevantních tématech a jejich následné zapojení do procesu tak, aby každý měl prostor vyjádřit svůj názor. Proces participace zahrnoval diskuse mezi těmi, kteří tvořili politiky, byli nositelkami či nositeli odborných znalostí, zastupovali místní hnutí nebo jen bydleli ve městě a měli zájem o téma.

Prvním krokem bylo proškolení všechny zaměstnané radnice a seznámit je důkladně s kroky a záměry strategie. Byl navržen určitý počet projektů, které prolínají řešení genderových či sociálních nerovností s udržitelnými opatřeními. Rozhodlo se například, že dodavatelé města a firmy zapsané do soutěží o veřejné zakázky budou muset splňovat kritéria udržitelnosti a zároveň nepodporovat sexistickou reklamu. Udržitelnost a genderová rovnost se dostaly do veškerých kampaní města a také byly zařazeny do školní výuky. Potřeby žen a dalších skupin byly zohledněny při plánování hromadné dopravy, cyklostezek, renovaci turistické stezky atd. Proběhla také diskuse o kulturním dědictví a o tom, jak jsou ve veřejném prostoru reprezentovány ženy, které historicky přispěly k rozvoji města.

V roce 2010 schválila radnice Plán rovných příležitostí pro ženy a muže, který cílí specificky na snižování nerovností a zároveň počítá s bouráním předsudků a stereotypů, které tyto nerovnosti tvoří (např. přisuzování domácích prací ženám a veřejných projektů mužům). Plán byl prvním krokem k větší participaci žen na plánování, organizaci a hodnocení udržitelných opatření města. Každý projekt města spojený s tématem udržitelnosti musí nyní zahrnovat sběr genderově rozčleněných dat a obsahovat hodnocení dopadů na různé skupiny obyvatel ve všech fázích, od přípravy po monitoring výsledků. Hlavním přínosem strategie byla zvýšená pozornost a povědomí obyvatel o udržitelném rozvoji a jeho propojení s genderovou rovností. Ačkoli strategie nemohla ovlivnit chování stakeholderů nad rámec gesce municipality, bylo zaznamenáno, že samotná implementace projektů vedla k tomu, že se lidé více ztotožnili s hodnotami udržitelného rozvoje a genderové rovnosti. Největšími identifikovanými překážkami celého procesu bylo omezení financování způsobené škrty ve vládním rozpočtu a také nevole ze strany starších obyvatel a členů městského zastupitelstva, kteří na základě kulturních norem nechtějí věnovat otázkám genderové nerovnosti takovou pozornost, jakou strategie vyžaduje.

Příklad 4: Stockholm – genderově citlivé odklizení sněhu

Zajímavý příklad genderově citlivých politik v dopravě skýtá Stockholm, kde byla v roce 2015 provedena genderová analýza ohledně odklizení sněhu na ulicích. Na základě zjištění, že ženy nejčastěji chodí, jezdí na kole nebo využívají městskou dopravu, se vedení města rozhodlo odklízet sníh nejdříve z cest vedoucích do školek

¹⁸⁹ Pla-Julián, I., Guevara, S. Mainstreaming gender and sustainability jointly: a case study from a local government in Spain, *Local Environment*, 25:3, (2020) 258–271. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13549839.2020.1732314?scroll=top&needAccess=true>.

a dětských zařízení, následně z cest do nemocnic a obecných zařízení a poté z chodníků do škol, cyklopruhů, autobusových zastávek a až následně ze silnic. Ratio jednáni je nicméně také ekonomické – třikrát více osob se zraní během chůze po namrzlém chodníku než během nehody jednoho vozidla na ledovatce. Vzhledem k tomu, že zdravotní péče a ušlý zisk z důvodu neschopnosti pracovat po uklouznutí je čtyřnásobně vyšší než zimní údržba silnic, rozhodlo se vedení města přehodnotit zavedené postupy a prioritizovat odklizení sněhu netradičním způsobem přínosnějším pro ženy.¹⁹⁰ Rozhodnutí přispělo k genderově vyváženému rozpočtu, což má i Švédsko jako takové,¹⁹¹ a také k větší bezpečnosti ve městě.

Příklad 5: Barcelona – zeleň a gentrifikace

V kontextu městského plánování se průnik mezi udržitelnými politikami a genderovou rovností dá ilustrovat na příkladu Barcelony, kde se adaptační strategie spočívající ve vysazování zeleně negativně promítla do gentrifikace.¹⁹² V místním centru pro environmentální spravedlnost a udržitelnost (Barcelona lab for Urban Environmental Justice and Sustainability) analyzovali efekt nárůstu zelených ploch v různých čtvrtích města na demografické složení obyvatelstva v těchto čtvrtích. Zjistilo se, že ačkoliv je přidání zeleně bezpochyby správným krokem co se týče adaptace na změny klimatu, zároveň taková opatření často zvyšují atraktivitu dané lokality a tím postupem času přispívají ke gentrifikaci.¹⁹³ Do těchto lokalit se stěhují bohatší, vzdělanější lidé, často také cizinci, a zároveň se zvyšuje poptávka po turistickém ubytování. To všechno ve výsledku znamená, že se po čase zvýší ceny nájmu, služeb apod. a chudší domácnosti jsou nuceny se vystěhovat. Na radnici se proto rozhodli, že zároveň s ozeleněním určitých čtvrtí zavedou různé mechanismy bojující s gentrifikací, mj. vyšší daně na koupení nemovitosti, snižování daní z nemovitosti nízkopříjmovým domácnostem žijícím v oblastech s rostoucími nájmy, omezování tzv. zlatých víz,¹⁹⁴ omezování licencí pro turistické ubytování atd. Barcelona také zavedla mechanismus, podle kterého 30 % nových a renovovaných nemovitostí musí být vyčleněno na sociální bydlení.

¹⁹⁰ Lunn, S., Tunney, C. How Bill Morneau may use Sweden's gender-balanced snow-clearing to adjust Canadian budgets. CBC (2016), <https://www.cbc.ca/news/politics/gender-analysis-budget-snow-sweden-1.4494640>.

¹⁹¹ Ministerstvo financí Švédska. The Government's work on gender-responsive budgeting. (2019), <https://www.government.se/articles/2019/10/gender-responsive-budgeting/>.

¹⁹² Breil, M. et al. Leaving No One Behind' in Climate Resilience Policy and Practice in Europe. ETC/CCA Technical Paper 2021/2. (2021).

¹⁹³ Poměrně komplexní popis významu slova „gentrifikace“ v českém jazyce nabízí skupina odborníků v anketě pro Český rozhlas, dostupné zde: Zabloudilová, T. Gentrifikace je negativní proces, přestože na začátku vypadá dobře. Částem Prahy reálně hrozí. Radio Wave (2016), <https://wave.rozhlas.cz/gentrifikace-je-negativni-proces-prestoze-na-zacatku-vypada-dobre-castem-prahy-5197092>.

¹⁹⁴ Zlatá víza jsou mechanismus užívaný některými evropskými státy pro nalákání bohatých investorů ze zahraničí. Ve zkratce je jejich principem to, že kdokoli může získat vízum do dané země výměnou za koupi nemovitosti v zemi nebo jinou investici v řádech stovek tisíc eur. Více zde: <https://visaguide.world/golden-visa/>.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOCz

Romana Březovská

Romana Březovská je analytičkou AMO se zaměřením na problematiku změny klimatu v širších souvislostech. Vystudovala mezinárodní vztahy na Univerzitě Karlově v Praze a International Public Management na Sciences Po v Paříži. Absolvovala stáže například na Úřadu vlády ČR nebo na Stálé misi ČR při OSN v New Yorku. V letech 2019 a 2020 zastupovala ČR na mezinárodních klimatických jednáních zaměřených především na adaptaci na dopady změny klimatu. V současnosti se zabývá mj. zapojováním měst a soukromých subjektů do řešení klimatické krize.

romana.brezovska@amo.cz

Adéla Syslová

Adéla Syslová je analytičkou AMO. Zabývá se tématy spojenými s mitigací změny klimatu a udržitelným rozvojem. Specializuje se na oblast Blízkého východu a Severní Afriky. Adéla získala bakalářský titul v oboru Blízkovýchodní studia na Západočeské univerzitě v Plzni. Následně absolvovala „MSc Development studies“ na SOAS University of London, kde psala diplomovou práci na téma Politické ekonomie přechodu na obnovitelné zdroje energie v Maroku a Alžírsku. Po studiích nastoupila do pražského think tanku International Sustainable Finance Centre (ISFC), kde načerpala znalosti z oboru udržitelných financí.

adela.syslova@amo.cz